

text 70

Vážený příteli, závažně s vaším názorem nesouhlasím, ale dám život za to, abyste ho mohl proslovit. (Voltaire)

československý nezávislý měsíčník • ročník 2 • číslo 3/8

Foto: M. Poupa

proč?

Proč jsem odešel z vlasti do zahraničí? Kdo z nás nepocítil již několikrát naléhavost této otázky. Lze vystačit jen s konstatováním – protože přišly okupační armády, protože jsem si dovedl představit vývoj, který pod jejich patronací bude v Československu opět nastolen, protože jsem měl strach, protože jsem měl již po krk lhaní a přetvářky, protože jsem chtěl, aby má práce měla nějaký smysl a nebyla znehodnocována desítkami neschopných vedoucích?

I kdž v každé z těchto odpovědí je velký kus pravdy, žádná snad, ani všechny dohromady, nejsou úplně. Příliš zdůrazňují osobní přístup k problému o pomíjejí skutečnosti, že každý jedinec nese přece jen v sobě větší či menší kus odpovědnosti nejen za sebe, ale také za zemi odkud pochází. Té odpovědnosti, kterou nám nemůže vzít nikdo z těch, kdo dnes doma jménem národa suverénně hovoří. I kdž pro mnohé byl odchod, aspoň z počátku, rezignací na vše minulé, pokusem začít nový život oprostěný a zbavený všech negativních rysů života doma, zcela pochopitelnou touhou člověka žít konečně jednou klidně a šťastně – jsem přesvědčen, že pro mnoho z nás, byl ještě něčím více. Snahou pokračovat v tom, co nám doma znemožnily okupační tanky – úsilím o to, aby Československo mohlo být skutečně demokratickým, humánním státem, jak odpovídá jeho tradici, historii i potřebám lidí.

Odcházel jsem s vědomím, že jsme nereagovali, že i na novém působišti, v jiné zemi světa, jsme nadále svázáni tisícovými pouty ze země, kde jsme se narodili, že nám není a nemůže být lhostejný osud našich spoluobčanů, přátel i příbuzných, kteří zůstali. Jestliže jsme tedy odešli nejen proto, abychom se nemuseli bát zaklepání na dveře, abychom se měli lépe, pak původní jednoduché proč, je na-

loženo celou škálou otázek, daleko komplikovanějších, velice nesnadno odpověditelných.

Co tedy můžeme dělat, kterým směrem napřít naše síly, s kým se spojit a s kým ne, má vlastně naše snažení smysl, je cíl aspoň v dohledu, nebo v dosahu našeho chápání? Jestli jsme si ovšem jednoznačně odpověděli na to původní – proč – pak můžeme, nebo musíme hledat odpovědi na ostatní otázky. Toto hledání dává potom také naši existenci zde další dimenzi. Nesmíme pouze podlehnout psychóze nemocnosti – která v nás byla dlouhá léta pěstována v Československu. Že jednotlivec je pouze malinkým kolečkem, které nemůže ovlivnit běh tohoto světa, které se může jenom otáčet podle přání a vůle mocných tohoto světa. Jednotlivce není bezbranný, pokud tuto bezbrannost vnitřně neakceptuje. Budeme-li vycházet z toho, že náš národ vždy v minulosti vítězil spíše silou ducha, než silou zbraní, otevírají se nám i zde nová východiska. Emigrace – a chtěl bych zdůraznit, že vůbec ne pouze postřpnová – představuje velkou intelektuální sílu, kterou by bylo škoda promarnit, především tím, že by zůstala roztráštěna.

Už před čtyřmi roky jsem v jednom ze svých rozhlasových komentářů v Československu řekl, že máme co dělat se spiknutím hloupých a zlých a že naše jediná možnost je, abychom toto spiknutí rozbili tím, že se spojí všichni chytrí a schopní. Režim, který si dnes usurpoval doma právo vlády nad lidmi, je opět postaven, zcela zákonitě, na těch primitivních neschopných jedincích. A to, že proti všem zákonům logiky mohou vládnout, je dáno tím, že mají ve svých rukách armádu, bezpečnost, všechny instituce. To my nemáme. Máme však možnost hledat spojení s mozky celého světa, s lidmi, pro které základní lidské hodnoty neztratily svou původní platnost a spolu s nimi hledat cesty a možnosti vytváření demokratického a humánního světa. Světa i pro nás.

SLÁVA VOLNÝ

rozhovor s rafaelem kubelíkem

spravedlnost mezi nerovné

Možná, že by bylo příjemnější hovořit o připravované premiéře Janáčkovy Jenufy v mnichovské Státní opeře nebo vůbec o hudbě, které zasvětil život. Jenže žijeme v době, kdy i umělec se touží vyjadřovat k problémům, které ho obklopují, jinak než pouze prostřednictvím uměleckého díla. A proto náš rozhovor v apartementu hotelu Continental byl právě takový, jaký byl.

VOLNÝ: Mistře, pokud vím, existuje něco, čemu se říká Kubelíkova doktrína. Mohl byste říci, o čem jde?

KUBELÍK: To je velice jednoduché. Na počátku padesátých let jsem byl pozván našimi domácími komunisty, abych se vrátil do Československa. Slibovali mně naprostou svobodu, a to jak programovou, tak i cestovní apod. Mohl jsem být taková persona grata. Odmítl jsem to a řekl jsem zcela jasně, že nechci být žádná privilegiovaná osoba. Dokud nebude to, co slibovali mně, platit pro každého občana Československa, tak se nevrátím. Já jsem opustil svoji vlast, abych neopustil národ. Jdu se svým národem a ne s dnešní politickou diktaturou. A dnes říkám totéž co tenkrát. Dokud nemůže stát zaručit každému jednotlivci takovou svobodu, aby mohl důstojně žít, do té doby je pro mne vláda tohoto státu diktátorská. A proti takové vládě jsem. Proto také nejedním do fašistických zemí.

VOLNÝ: Kdyby tedy vývoj, který začal na jaře roku 1968 pokračoval, tak jste se zřejmě vrátil domů?

KUBELÍK: Kdyby se všechno rozvíjelo tím směrem, jak jsme všichni doufali, tak bych se rozhodně vrátil. Já jsem se těšil jako malé dítě. Kdyby nebyli přišli Rusové, tak si myslím, že už přišti

jaro by ta situace byla taková, abych mohl říci – to jsem chtěl.

VOLNÝ: Domnívám se, mistře, že váš poměr k Československu však od onoho okamžiku, kdy jste opustil zemi, až po dnešek prodělal určitý vývoj.

KUBELÍK: To, že jsme odešli, bylo důsledkem toho, že jsme nevěřili na komunismus. Na ten komunismus, ve který tehdy ještě náš národ částečně věřil. V tom jsem se nezměnil. Jsem přesvědčen, že jakmile se akceptuje materialistická doktrína, nebo řečněme doktrína dialektického materialismu, tak začíná diktatura té materie proti volnosti ducha u každé bytosti. Podívejte se, všechna ta hesla o rovnosti, které komunismus propagoval, byla ve skutečnosti jen takovými pouličními vývěskami. Vždyť ta proklamovaná rovnost se nedá vůbec uskutečnit. Nemůžete například všechny lidi sestříhat na 180 cm. Jeden je dva metry, a jeden metr šedesát. A totéž je přece v celé lidské kultuře. Není rovnosti; jde o to, jak to zařadit, aby byla spravedlnost mezi nerovnými. Neoblékat všechny do jedné šatů, ale najít takové možnosti, které by tu přirozenou ať již sociální, zdravotní, nebo kulturní nervnost něčím vyrovnávaly. Toho se přece nedosáhne tím, když se z gruntu ničí všechno, co

zdeněk salaquarda

kombinatorika slov

Karel Poláček vydal ve třicátých letech svůj „Žurnalistický slovník“ jako do extrému domyšlený výsměch nešvarům levné a hloupé novinářiny. Těžko mohl tušit, že o několik desítek let později se to, co minil jako vtip, stane běžnou praxí. Sdělovací prostředky v Československu, zejména ty, které jsou v rukách nejzdravějších ze „zdravých sil“, jsou spíše permutačními etudami hesel obdobného slovníku, než sdělováním.

Pocity lidí jsou „hrdé“, ideje „veliké“, cíle „smělé“. Na pozicích se stojí „neochvějně“, vztahy jsou „neolfesitelné“ a boj se vyhlašuje „nesmiřitelný“. To vše se děje „pod praporem“ a uskutečňuje „krok za krokem“ a samozřejmě, že „odhodlaně“.

Nechťjme se však zabývat fenomenologií jazykového hávu, do kterého „v nových podmínkách“ strana obléká „nesmrtelné učení“ a snežme se postihnout alespoň některé příčiny tohoto spontánního úniku komunikačních prostředků do nekomunikativnosti.

Marxismus, který vznikl jako důsledek otřesu svědomí vyvolaného pohledem na sociální bídu a nelidské pracovní podmínky dělníků a jejich dětí v první polovině 19. stol., se etabloval v Rusku jako státní ideologie v prostředí, které bylo navzdory své touze po vyrovnání se Evropě sice zralé pro revoluci, avšak nikoliv pro přijetí a pochopení evropské dialektiky. Lenin, profesionální revolucionář, obratný organizátor a strhující řečník ulice, který však v oblasti teoretické byl a zůstal amatérem a jehož převážná většina teorií a prognóz se posléze ukázala jako diletantsky naivní, zjednodušil a „přetvořil“ marxismus k obrazu svému a tedy i k obrazu Ruska. Jako průlom byzantského ducha proniká po druhé světové válce Rusko do střední Evropy zaštitěno marxismem, „obohaceným“ působením samoděržaví a jeho nejcharakterističtějších podpěr – ochranky a pravoslavi. jakož i jejich důsledkem – primitivismem, neschopným pracovat s myšlenkou oprostěnou od emoci, s myšlenkou jako vědeckou leží.

Jako nově náboženství přichází strašidlo komunismu z východu, aby usurpovalo duše jak hledajících, tak i ctižádostivců. A jako náboženství přináší i závazný katechismus, věrouku i rituál a tedy i nový jazyk.

Střední Evropa však, jak se ukazuje, neposkytuje pro nové náboženství nejideálnější rámec. Nejen nesrovnatelný historický vývoj, ale i odlišné obsahy paměti vyvolávají obrannou reakci. Procesy a jejich průběh, jeden ze základních článků rituálu jsou nechutné, v paoptikum proměněné Václavské náměstí při IX. sjezdu KSC je směšné a básničky o lásce k partajní legitimaci nevěrohodné. A víra ve všemohoucnost tištěného slova a strach z něho, strach z emigrace, generačního problému a normálního toku informací, strach ze studentů, dělníků, inteligence, cizinců – celý tento paranoidní syndrom je rovněž rezultátem věkovité nejistoty ruského člověka za carismu.

Falešné myšlení si přirozeně vytváří falešný jazyk. Nedostatek napětí pohybu a bohatství myšlení produkuje zchudlou řeč. Pojmenovávání není však jen důsledkem poznání, nýbrž také jeho předpokladem. A myšlení mimo realitu vytváří nesmyslný jazyk, který ztrnulost myšlenek pečeti.

Slovní vazby se kodifikují, neboť v jazyce, který chce poznání zabránit a skutečnost nebrat na vědomí, ztrácí slova význam a je možno je dosazovat zcela libovolně. Agrese se tudíž stala „internacionální povinností“ nebo „bratrskou pomocí“, okupace je „konsolidací“ či „normalizací“ a kolaborant je „zdravá síla“. „Čest práci!“

se za tisíc roků, dejme tomu, vybu- dovalo. Kevoluční cesta je falešná, revoluce je násilí a násilí je vždy proti lidem. Proto nechceme násilí. V tom je ten pojem komunismu, protože je postavený na násilí, falešný, od základu. Proto jsem odešel, proto odešlo tisíce jiných. To nemohu odvolat, na tom budu trvat. Máme-li se jednou v Československu všichni skutečně sbratřit, je nutno si vymezit pojmy. Jsou přece lidé, kteří mají na svědomí tuto tragédii národa v roce 1948, mnozí z nich jsou dnes venku. Není možné, aby řikali: „To, co se stalo je mocenskou záležitostí Ruska, my pořád zůstáváme komunisty.“ Co to je? Tady se jednou musí říci úplně jasně, buď jsem komunistou, ideologickým, jdu s Marxem a pak já, jako humanistický umělec, s ním nemohu jít, anebo ten dotčený emigrant řekne, já jsem se myšlil v té doktríně, a proto nemohu být nadále komunistou. Já mohu být jedině – a snad nezáleží na pojmenování – humanistou nebo socialistou. Tedy – zřikám se marxistického komunismu, ale zato se stávám člověkem. A to neznamena, že musím přistoupit na všechny chyby kapitalismu. Protože zde na Západě jsou právě tak chyby, jenže dost odlišné.

VOLNÝ: Já bych s vámi mistře zcela nesouhlasil. Domnívám se, že demokracie je především tolerance. Režim, který jste vy opustil dříve a já později, se vyznačoval právě narostlou netolerancí k názorům druhých, především těch, kteří nevyznávali beze zbytku jedinou státní marx-leninskou doktrínu. Od všech, kteří se v Československu v roce 1968 angažovali, se dnes doma tvrdě vyžaduje veřejné přiznání chyb – sebekritika. Z toho, co jste řekl, vyplývá, že od komunistů, kteří emigrovali, by se měla vyžadovat zase sebekritika venku – měli by prohlášovat – my jsme chybovali, měli by se sami bičovat.

KUBELÍK: Ne, to byste mi špatně rozuměl. To by byla naopak

(Pokračování na str. 2)

výročí třetí pochodně

Dne 4. dubna 1969, na Veliký pátek, krátce před 18. hod. zapálil na jihlavském náměstí, zohyzdném kolotoči a stělnicemi Evžen Plocek svou pochodně, aby protestoval proti začínajícímu teroru. Jeho hrdinský čin nevyvolal již onen ohlas jako čin Jana Palacha a zůstala censura znemožnila již zglajchšaltovanému tisku seznámit širší veřejnost s protestem nikoli studenta nebo kontrarevolucionáře původem i přesvědčením, ale otce rodiny, člena předsednictva OV KSČ, delegáta XIV. sjezdu, starého člena KSČ. Ti, kteří znali Evžena Plocka řadu let, museli opravit svůj názor na něj.

Mohl žít jako tisíce středních funkcionářů pohodlným životem této kasty, ale od XIV. sjezdu se zcela změnil. Chodil po továrně a burcoval lidi proti lhostejnosti vůči zločinu, který se začal páchat na našem národě, byl neúnavný a nekompromisní, protože poznal, že to, čemu se zřejmě obdivoval a čemu zčásti vděčil za svoje postavení, bylo falešné a podlé. Děsil se nejen lhostejností, ale bál se, že se najdou ochotní kolaboranti, kteří budou tupě vykonávat rozkazy okupantů, ztrácel naději, že „pražské jaro“ zanechá přece jen humannější tvář socialismu. Poslední ranou pro něj bylo zastavení časopisu „Politika“, jehož heslo „Pravda je revoluční“ bylo také posledním písemným odkazem E. Plocka.

Volil tedy stejnou formu protestu jako již před ním Jan Palach a Jan Zajíc. Zemřel po 5 dnech utrpení, které snášel hrdinsky, svého činu na okamžik nelitoval.

MUDr. Rud. Hambach

rafael kubelík

spravedlnost mezi nerovně

(Dokončení ze str. 1)

chyba. Jde mi o to, aby národ doma, my tady venku a také celý svět viděl, co se vlastně stalo. Proč ten český komunistu prošel tím ohněm až tam, kde je dnes. V této velké české emigraci je přece spousta komunistů a ti by přece měli říci, ne nějakou demonstrativní cestou, že se nemohou ztotožňovat s tím, čím prošli. Oni by měli především negovat všechny ty špatné zkušenosti té dvacetileté okupace.

VOLNÝ: Tedy máte na mysli, pokusit se odhalit fenomén toho systému, který tam je, ukázat jeho kořeny, z čeho vyrůstají a kam nakonec zákonitě vedou?

KUBELÍK: Ano a tím trochu ospravedlnit těch více než dvacet roku, co máme za sebou. Z té krve, která tam protékla, vytvářel něco pozitivního. Demokracie, to je stav. Kdežto komunismus nebo fašismus, to jsou směry, které vedou k nějakému stavu. Demokracie je normální stav pro normálního myslícího člověka dvacátého století. Zrodila se evolucí. Proto se nedá žádnou revolucí zničit, bude existovat vždy a nedá se myslím postavit na úroveň nějakého experimentu komunistického nebo socialistického. Tím se jen matou pojmy. Pochopitelně doma, když národ najednou viděl, že Dubček, Smrkovský a další chtějí tak zvané liberalizovat komunismus, což znamená, že chtějí jít směrem k demokracii, tak se toho národ chytil jak tonoucí stěbla. Nešel ovšem za nějakým marxistickým komunismem, ale za svobodou svého národa. To si musíme říci jasně. Rok 1968 bude znamenat pro náš národ totéž, co pro Maďarsko rok 1956. Národ, který měl ne po krk, ale až nad hlavu stávajícího komunismu a už se v něm topil, najednou mohl ústa vytáhnout z

- Senát krajského soudu v Ostravě odsoudil na 18 měsíců nepodmíněně spisovatele Otu Filipa, redaktora ostravského nakladatelství Profil. Prý pro nepřátelství k socialistickému zřízení v člancích a zkruslování vývoje v Československu.
- Oslavy 50. výročí založení Slovenského národního divadla začaly 28. února slavnostním představením opery E. Suchoně „Kruťava“.
- Prof. MUDr. Bedřich Frejkt, jeden ze zakladatelů čs. i světové moderní orthopedie, se dožil 80 let.
- Auroro (Jitřenka), nejstarší časopis pro nevidomé v esperantu, slouží svým čtenářům již padesát let. Z Prahy, kde vychází, putuje do více než třiceti zemí světa.

- V pražském Mánesu byla otevřena dlouho připravovaná celoživotní výstava prof. V. Sychry (1903–1963).
- „Velkovodkyně Anastázie“, údajná nejmladší dcera ruského cara Mikuláše II, opět neuspěla ani u poslední instance – Nejvyššího civilního soudu v Karlsruhe. Anna Mahanová žádala soud o onu část dědictví cara Mikuláše, která je v NSR.
- Nejstarší český výtvarník, 92letý Jindřich Eck, citlivý navrhovatel rámu evropské pověsti, zemřel v Praze.
- Hudební kritik A. Hoffman vysoko ocenil v listu Romania Libera provedení Smetanovy Prodané nevěsty v bukovinském Národním divadle.

- Ve středisku technické literatury v Praze byla otevřena prodejní výstava literatury z oboru stavebnictví a architektury. Soustředila na 350 titulů z produkce 15 západoněmeckých nakladatelství.
- Ve výstavní síni Divadla hudby v Praze byla zahájena výstava z odkazu Jiřího Šlitra.
- Ministerstvo kultury spolu se Svazem českých nakladatelství a vydavatelství a knihkupeckých podniků vypsal „literární“ soutěž, jejímž cílem je „podniknout tvorbu spjatou s potřebami socialistické společnosti“.
- Představitel Hannerovského veletrhu sdělili, že se čs. účast na veletrhu dvojnásobně zvětšuje. Čs. podniky obsahují

skupinu železo a ocel a různá odvětví strojírenského, zejména gumářského stroje.

- V Praze byla otevřena renovovaná hospoda „U sv. Tomáše“.

- Karel Gott byl „slágrem“ západoněmecké show Star-parade.

- Ústřední loutkové divadlo v Praze oslavuje v těchto dnech dvacet let svého trvání. Za tuto dobu uvedlo 27 inscenací pro děti a mládež.

- V ÚLUV probíhá reciproční výstava švýcarské architektury. Diváci se mohou seznámit s prací autorů zvukových jmen, např. Corbusier, Maillart, Ammann a s dalšími současnými architekty.

máte slovo

TEXT 69/70

... Je mi velmi sympatické, že „neřešíte problémy“ mezi několika vrstvami československé emigrace, ale že jste si vyhnuli rukávy a pustili se do práce, abyste čtenářům konkrétně řekli, čím se „od nás“ lišíte a v čem chcete přispět tvůrčí činnosti čsl. žilvy v zahraničí.

Jako místopředseda Společnosti pro vědu a umění a Čs. Národního Sdružení v Kanadě přicházím do styku s mnoha krajany, kteří vaši práci sledují a oceňují...

G. J. Skvor,
Montreal, Kanada

... v člancích v kanadských novinách vidíte, že ani na západokanadských pláních na vás nezapominají a že jste přece pohnuli v roce 1968 svědomím světa. Buďte na to hrdí, že jste započali druhou českou reformaci, která dříve nebo později ovládne vědomí kulturního lidství. TEXT 70 je užasný a „desatero“ Ivana Svitáka je nezapomenutelné...

Dr. M. Semec,
Toronto, Kanada

ZAVINILI JSME TO SAMI – Č. 6

... Oceňuji interview S. Volného s L. Mňačkem. (Zmínku o něm jsem četl také ve zdejších levicových denících „Combat“.) To, co Mňačko prohlásil o vině jeho komunistické generace už od r. 1948 je poctivě přiznání a je také východiskem ze začarovaného kruhu zmatku a nedorozumění v němž by se zbytečně potácel náš společný exil.

Jinak ovšem nechápu, a jistě nejsem sám, že jsou stále někteří, a dokonce intelektuálové, kteří ještě i v exilu prohlašují, že zůstávají komunisty, po všem tom šíleném teroru, sadistických zločinech a řetězových vražd, které marxismus – nechť už v pojetí Lenina a Trockého či Stalina, Chruščova (Maďarsko!) a Brežněva, má na svědomí už od r. 1917. To by potom mohli také někteří nacisté prohlásit, že sice jsou proti hitlerovským zločinům, ale jinak že zůstávají nacisty a budou propagovat „nacismus s lidskou tváří“...

V. Gruber,
Rueil-Malmaison, Francie

MÁTE SLOVO – Č. 7

... Jsem rád, že v TEXTu jsou zveřejňovány názory všech. Jsem toho zastáncem. Mrzí mne jen, že je mezi námi, i mezi námi posrpnými tolik lidí netolerantních, s hlasy plnými nenávisti. Berle to prosím jako odezvu na zveřejněný dopis (část) paní L. Čáchové z Zürichu a řady dalších. Na závěr připomínám citát: „Čím lepší má strom ovoce, tím více lidí po něm hází kamením“.

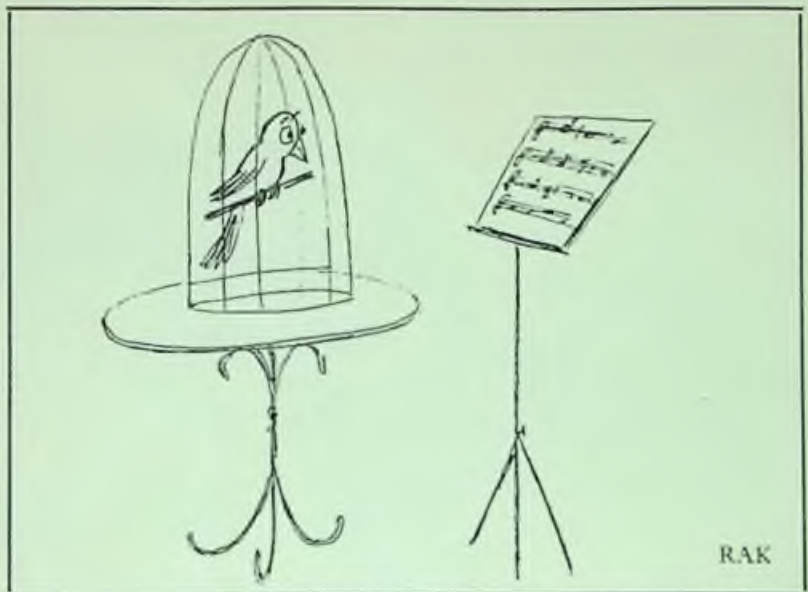
Petr Pollak,
Rüti, Švýcarsko

... Ale přece snad něco H. Jeřeniho zůstalo v paměti z ČSSR. A to výroky „nikdo o vás nemá zájem“. To je doslova „svobodná komunistická politika“. Jeden mluví za všechny bez jejich vědomí a souhlasu. Tento paskvilní výrok mi připadá obzvlášť drzý, opovržlivý se totiž zdá, ve svobodném světě, někdo za mě hovořit...

Jiří Kajak,
Toronto, Kanada

... doma se bojovalo o demokracii, snad má každý právo psát. To potom není demokracie, to co chce paní Čáchova, to bychom nebyli jiní než ti, co sedí v Kremlu. Každý má právo na svůj názor a každý se může v životě mylit. Paní Čáchova psala jako kdysi proseďá celý komunistický diktát v kriminále. Vždyť kolik lidí věřilo, že bude lépe, vše se změnil a budeme mít to, co si dlouhá léta přáli naši otcové? Dá se vyčítat některým z TEXTu, že tomu tak není...?

Jozef Balužák,
Chicago, USA

jenom proto, že někdo ve své geniální fantazii si myslí, že za padesát roků by mohla být nějaká rovnost mezi lidmi. To je přece utopie.

VOLNÝ: Vzpomínám si na náš první rozhovor, kdy jste mi říkal, že hudebník má poněkud nevýhodou. V tom, že se prakticky nemůže vyjadřovat slovy. To, co cítí, může říkat jen zprostředkovaně přes dílo někoho jiného, zejména dirigenta.

KUBELÍK: To je bohužel fakt. Když jsem na pódiu před orchestrem, tak se nemohu vyjádřit tak jasně, jako nyní v interview. Víte, já příliš nevěřím na tendenci v umění, jakmile se začne dělat tendence, je vždycky velké nebezpečí pro umění. Je to přece vidět například na Picassovi, nebo na ruských komponistech. Šostakovič je přímo názorný příklad toho, jak to dopadne, když se fantazie svádí na cesty, které nejsou čistě umělecké. Umělec musí svou fantazii rozvíjet na základě svého instinktu, i když je pochopitelně ovlivněn událostmi, které ho obklopují. Jak on se k tomu všemu postaví, to je jeho věc. Do toho mu nesmí nikdo mluvit, žádná strana. Jak se do umění začne plést politika, diktatura, jak se začne diktovat duši, je konec s uměním. Když Beethoven psal Eroicu, tak ji psal jako ideální zbožňování hrdiny, kterým byl pro něho Napoleon. Viděl sílu v heroismu osobním, obdivoval jednotlivce, který dokázal přes noc prakticky sjednotit francouzský národ. Ale jakmile se nechal korunovat, když udělal ze sebe diktátora, tak Beethoven vzal Eroicu a roztrhal list s věnováním. Již se nemohl s tímto člověkem ztotožnit. Později napsal symfonickou kantátu na bitvu u Waterloo. Právě proto, že to je zcela příležitostná skladba, která nemá co dělat s jeho vlastní inspirací, je to špatná skladba, která se vůbec nehraje, i když je od Beethovena. Je to pouhý popis něčeho, co není přiznávané pro Beethovenův vývin a myšlení. Eroica – to byla jeho inspirace, kdežto kantáta na bitvu – to je jenom femeslo.

VOLNÝ: Ale přes všechno, co jste řekl, si myslím, že existuje určitý vztah mezi uměním a politikou.

KUBELÍK: To je samozřejmě. My všichni patříme do jedné rodiny. A

emil štefan

husákov rok

Pre historikov bude to raz zložitý oriešok stanoviť presný datum kapitulácie československej jari. Bola to Čierna nad Tisou, ktorá sa chvíľu zdala víťazstvom? Bola to Bratislava, ktorá sa vydávala za kompromis? Bol to moskovský protokol, ktorý tento akt poníženia technicky najviac pripominal, ale ktorého prvým výsledkom bol návrat mužov československej obrody do vlasti a ich odhodlanie pokračovať aj za nových podmienok v reformách? Bol to dôsledok dvoch hokejových víťazstiev, od ktorých uplynul práve rok a ktoré koniec koncov viedli k odstráneniu Dubčeka a k nastoleniu Husáka?

Áno, všade tu – a ešte aj pri iných príležitostiach – bola kapitulácia ako taká prítomná. Sedela za stolom na partnerskej úrovni a čakala na svoju príležitosť. Aby som sa však vyjadril jasnejšie:

Muži januára boli v prevažnej svojej väčšine rozporní. Nosili v sebe vedno so svojimi dobrými predsavzatiami aj strach z vlastnej odvahy, alebo ak chcete, z vlastného kacírstva. A tento strach plodil doma kompromisy a zvädzal k ústupkom voči nátlaku a zasahovaniu zvonka. A v ústupkoch klíčili zárodky kapitulácie. Teda tam, kde moskovskí internacionalisti hľadali u nás plazivú kontra-revolúciu, plazila sa vlastne už od prvej Dubčekovej cesty do drážďanskej Canosy kapitulácia. Ale bola to vždy kapitulácia jednotlivcov. A je na to príliš veľa dôkazov, než aby sa vošli do tejto stručnej úvahy. Napokon sú aj domáce aj exilovej verejnosti dnes už z prevažnej väčšiny známe.

No za tým stolom, za ktorým sedela na partnerskej úrovni kapitulácia, mala svoje pevné a vyhradené miesto – neberte to prosím ako frázu, ale ako neskreslený odraz skutočnosti – aj vôľa národov Československa vziať svoj osud konečne do vlastných rúk. A táto vôľa robila dilemu mužov januára trojedinou: popri vlastných predsavzatí a strachu z nich bol tu aj strach nesprenverifikačného želaním národa. Do tých čias, kým tento stav trval, vznikol pre intervenciu napriek ich mocenským pozíciám politický pat, pri ktorom sa nedalo a nemohlo hovoriť o kapitulácii.

ladislav radimský

realistickejší exilovou politiku

Od niekoľkých ľudí z našej emigrácie som po roku 1968 slyšal na adresu exulantov „po víťazstve únoru“, že svoju dvacetiletú politickú činnosť pro vlast a národ dosiahli málo alebo nič. Opravdu rád slyším túto kritiku: znamená mi, že môžeme čakať, že „nové príšľ“ (jak se v Americe pookupačním emigrantům říká), vrhnou se s větším nadšením do boje a ukáží starým, co dovedou. V zájmu dokonalejší exilové politiky píš proto tyto řádky.

Chtěl bych však, aby noví a mladší se seznámili s tím, co už se udělalo. Už proto, aby se poučili našimi chybami. Ani v politice nemá se každou chvíli začínat od Adama, pak se daleko nedojde. Nová politická emigrace by měla vědět, že exulanti z roku 1948 měli mezi sebou mnoho vynikajících politiků, mnoho osob s důležitými styky mezi světovými státníky a že stará emigrace nebyla tak líná, jak by se na první pohled

Před rokem si vynútili osobně změny v politické reprezentácii krajiny. Chceli získať reálnu šancu zasadiť sa za stôl s takým československým vedením, ktoré by bolo ochotné plazivú kapituláciu premeniť na bezpodmienečnú. Keď sa pred rokom Husák dostal do kľučového postavenia v československej politike, bolo jeho meno opradené legendami. Verejnosť v ňom ešte vždy videla mučeníka, ktorý na vlastnej koži zažil stalinský teror a ktorý sa napriek tomu nedal zlomiť. Predpokladalo sa, že už v tom sú isté záruky, že aj keď Husák bude hrať svoju hru so Sovietmi podľa iných pravidiel, ako ju hral Dubček, že to bude napriek tomu hra československá. Husákov mučeník však súčasne priťahovalo a fascinovalo aj Sovietov, ktorí potrebovali mať v Československu pri vesle takého muža, ktorý by bol prijateľný aj pre Európu. A vytyčili, že Husák za zdanie moci bude ochotný hrať ich hru.

Doma dnes táto skutočnosť je jasná. Na Západe, kde tak podrobne a zasvätené nasledujú vývin v Československu, Husák ešte stále nestratil všetok kredit, ešte sa vždy stretávame s článkami a úvahami, v ktorých sa mu pripisuje k dobru prinajmenšom úsilie nevládnuť v Československu terorom. Pod dojmom faktov o stalinskej podobe teroru sa však aj na Západe tento spôsob vlády stotožňuje iba s fyzickým násilím. Zbúda sa, že dnes aj sovietsky systém uskutočňuje svoju moc už pomocou psychického teroru. A ako uplynulý rok Husákovu vládu dokazuje, nový prvý tajomník komunistickej strany Československa si práve na tomto princípe založil celú svoju vládu.

Najskôr, po príchode k moci, začal Husák šíriť a uplatňovať heslo: „Každý si sám píše svoj kádrový posudok“. Navonok vyzeralo nevinné, pripisoval sa mu skôr pracovný mobilizačný, ako politický charakter. A nejak sa prechádzalo cez to, že samolné heslo už osve vzalo bolo premyslenou formou psychického teroru. Veď v spoločnosti, v ktorej prakticky každý občan je priamo existenčne závislý na nositeľoch moci, je kádrový posudok životnou záležitosťou aj vtedy, keď se k nemu pri-

kladá meter s kolaborantskou stupnicou.

Treba povedať ku cti tých, ku ktorým sa tento meter mal prikladať, že Husákov prvý pokus ovládnuť Československo psychickým terorom skončil vlastne úplným fiaskom. Až na vyslovených agentov Moskvy zavládla v spoločnosti skôr apatia ako úsilie vyslúžiť si ostrohy pred okupantmi. Bolo to ešte doznievanie normalizácie, ktoré potom prešlo do svojej druhej etapy – do konsolidácie. A s ňou prišiel druhý stupeň psychického teroru už vo forme kádrových čistiek. Ich vlna začala u ústredne evidovanej nomenklatúry a pokračovala cez krajskú až po okresnú. Netýkala sa, ako sa mnohí domnievajú, iba stranických a vládnych inštitúcií, zasiahla v plnej miere odbory i celý výrobný sektor. Čistky pritom mali slúžiť nielen na ovládnutie orgánov i inštitúcií novým stranickým vedením, ale aj na zastrašovanie tých, ktorí tvorili masovú základňu organizácii. Tu, treba priznať, mal Husákov psychický teror isté výsledky. Ale tie ani jemu, ani tým, pre ktorých koná, nestačili a nemohli stačiť aj keď prakticky viedli k uznaniu tzv. oprávnenosti okupácie.

Preto napriek sľubom, napriek výslovným vyhláseniam, že „v strane nik nepomýšľa na čistku“ psychický teror musel zasiahnuť všetkých členov strany. Volá sa to síce „pohovory“, „výmena legítimácii“ a podobne, len aby Husák nik nemohol obviníť zo lži, ale pritom jedno je isté, že je to doteraz najmasovejšia čistka, ktorá kedykoľvek a v ktorejkoľvek komunistickej strane bola. A pritom každému je jasné – aj tým, ktorí čistku vedú, aj tým, čo sú jej obeťami – že tu nejde vlastne o stranickú príslušnosť, ale o bytie či nebytie ľudí, o ich holú existenciu. Reči o citlivom a diferencovanom postupe, články o pomýlených a mysliteľoch, všetka tá priehľadná hra o osobnú česť ľudí chce na jednej strane zastrašovať a na druhej verbovať. Predovšetkým preto, lebo víťazovi kapitulantsvo jednotlivcov nestačí, chcebi, aby malo masovú základňu.

Ono však je tu jeden háčik. Ten istý, ktorý tu bol, keď Husák nastupoval k moci. Je tu totiž veľká skupina občanov – predovšetkým robotníkov a roľníkov – ktorí sú imúnni proti psychickému teroru. Husák pritom potrebuje práve týchto ľudí: Keď sa mu nepodriaďa, Husák môže stratíť všetko a oní nič. A preto aj po roku Husákovkej vlády ešte vždy nemožno hovoriť o kapitulácii Československa, len o kapitulatoch v Československu.

dôležitá. Zdá se mi, že někdy mnoho z nás si neuvědomuje, co to politika je, a jen opakuje, že by měla být mravná, slušná, že by měla růst z naší tradice a dějin. Samozřejmě, ale tím se stále neříká, čím se politika liší od jiné kulturní činnosti.

Politika se týká otázky moci. Je jejím základním axiomem. Že jeden člověk ovládá druhého, v rodině, ve městě, ve státě, a že jen tak se lépe nebo hůře krotí anarchie a chaos – bezvládní je stejně nebezpečné jako nesvoboda.

Exilová politika tento fakt někdy nepochopila, a proto nedovedla ze sebe vytvořit politickou autoritu – když ne jednotlivcovu, tak nějakého sboru. Za to nemohly jen sváry starých politických stran, nýbrž celá struktura našeho neúspěšného hledání politické autority v cizině, nedostatek skutečné politické výchovy Čechů a Slováků, exulantů a krajanů v zahraničí.

Z tohoto hlediska dopouštíme se denně mnoha chyb, kterých jsme se měli dávno vyvarovat. Například intervenujeme na důležitých místech někdy proti sobě, čímž rozhodujícím místům neimponujeme, neboť, je-li kultura pluralistická, mocenské politice sluší jednota, v níž jediné je síla. Nepochopením podstaty mocenské politiky nikdy jsme nedovedli tak dobře

zima na vysokých školách

„V medicíně platí přísný etický zákon o zákazu vědeckého experimentu na člověku. U nás se však objevili jedinci s dobrodružnými sklony, kteří jsou bez morálních zábran ochotni provádět pokusy na celé společnosti“ — říká v interview s týdeníkem TVORBA nový rektor Karlovy university prof. MUDr. Bedřich Švestka CSc. — Soudruh Švestka prozradil také své pedagogické plány pro nejbližší budoucnost: „V některých případech bude nutno použít lékařské zásady „kde je hnus, tam řízni“, musí se jí však (té metody) používat s citlivostí i rozvahou zkušeného chirurga. Třídní boj totiž pokračuje.“ Švestka myslí na to, že žijeme v třídně rozděleném světě. Potud interview.

Ceský ministr školství Hrbek měl tedy šťastnou ruku, nový rektor KU mu bude ve snahách o návrat zpátky vítanou posilou. Zákon o Vysokých školách, který vstoupil v platnost 1. 5. 1966, nebyl doposud zrušen, ale mnoho z něj neexistovalo. Trvalo to tehdy téměř dva roky, než mu Pražské jaro dalo plný smysl. Ministr Kadlec provedl částečnou decentralizaci výuky, změnil se pracovní charakter kateder marxismu. Byly rehabilitovány oběti padesátých let mezi vysokoškolskými studenty a učiteli, obnoveno habilitační řízení a vzkrščen život studentských spolků jako zámnových organizací. Po Kadlecovi se ujal přechodné úřadu profesor Bezdiček, kterého zabítila vlna reakcionářů, vynesených nahoru po pádu Alexandra Dubčeka.

Represivní opatření od člověka stojícího zeměpisně na internacionálních pozicích, mentálně na pozici 99 Pragováků, na sebe nedala dlouho čekat. Nejdříve Ministerstvo vnitra v létě rozpustilo Svaz vysokoškolských studentů, v polovině září rozeslal Hrbek své slavné udavačské dotazníky.

Ministerstvo školství č. 27992/69 — IIIIS, kde čteme pod bodem 3: Ukládám vám (soudruzi rektori a děkani), abyste mi nejpozději do 12. října t. r. předložili jmenovitý soupis všech funkcionářů rozpuštěného Svazu vysokoškolského studentstva Čech a Moravy, Studentského parlamentu, městského centra a ostatních organizací a klubů studentstva v r. 1968 a 1969. Zvláště uveďte soupis studentů, kteří se zúčastnili kampaní proti věčným stoupencům marxismu-leninismu. Připojte stručné údaje o jejich jiné nesprávné činnosti!

Na začátku ledna 1970 odhalilo Ministerstvo vnitra takzvanou Revoluční socialistickou stranu; bylo zatčeno na 30 studentů. Policie si vybrala dobu, do které spadlo první výročí tragické smrti Jana Palacha. Jeho oběť nedává vnitru spát. Na paní Palachovou se činí nátlak, aby dovolila exhibaci svého syna Jana. 800 tisíc korun, které se z celé republiky sešly na Národním výboru ve Věstecích, kde mu obyvatelstvo chtělo odhalit pomník, bylo na pokyn shora zablokováno a převedeno pryč na konto republiky. Československé sdělovací prostředky to zatajily, paní Palachová si musela posleřovat reportérovi italského deníku LA NAZIONE. V této atmosféře byl ustaven nový Svaz vysokoškolských studentů českých zemí. 5. února zvolili do jeho čela jako předsedu „studenta“ Jaroslava Škvártila z Vysoké školy stranické ÚV KSČ. 27. 2. požádal SVS na plenárním zasedání v pražském hotelu International o přijetí do Sdružení organizace dětí a mládeže ČSR. Soudruh Škvártil byl promptně nadelegován do rady Sdružení a zároveň do jejího předsednictva.

Zakládajícího rituálu v Praze se neúčastnila většina vysokých škol. Chyběli zástupci VŠCHT, VŠZ, UMPRUM, FAMU a AMU, z Karlovy university nepřišli filosofové, novináři a přírodovědci. Z ČVUT se dostavili jen elektrotechnici.

Koncem února se znovu o slovo přihlásil aktivista Hrbek; tentokrát s analýsou vysokoškoláků. Rozdělil je: Většina pryč už prohlédla, existuje pryč ale menšina, která provádí morální teror. Je pryč proto třeba znova čistit a vyhnat každého, kdo nepochopil. Vůbec pryč je na vysokých školách i po 22 letech diktatury proletariátu příliš málo dětí dělníků a družstevních rolníků. A také k osvědčené praxi přípravky studia Absolutu dělnických kursů bychom se pryč měli vrátit.

Na začátku března udělali policajti v kolejích novou razii; tentokrát bude vyslýcháno 50 studentů.

Téměř denně čteme v novinách, že se další čestní lidé přihlásili k novému režimu. Ve stejných novinách se dozvíme, že krise vznitit strany je hluboká a že bude třeba dlouhé doby, snad let, než bude překonána. Nikdo se však veřejně nezabývá otázkou, existuje-li krise v obyvatelstvu, mezi studenty, jak je hluboká a kolik let bude třeba, aby byla překonána. Režim až na hmotnou sílu, kterou mu dodává přítomnost Rudé armády, je ve všech ohledech slabý, často až trapně slabý. A je neuvěřitelné, koho vysílá, aby za něj bojoval.

PELA

jako jiné menšiny. třeba ve Spojených státech. organizovat a užít ve prospěch naší věci voličské síly v mnohých amerických. kanadských i jiných městech. nedovedli jsme krajanský tisk vytřhnout z čistě lokálních zájmů. Je diletantstvím, že si neumíme ani zakázat, aby oslavné články na Masaryka nebyly špiněny komunistickou propagandou Tuzexu, jehož nemravnost naše nové listy v Evropě lépe znají, než některé listy vycházející v Americe. Z nepochopení světové situace jsme se v minulosti příliš omezili jen na Spojené státy a některé jiné velmoci, ačkoli i ony by byly povolenější, kdyby věděly, že pro nás nejsou jedinými na světě a že se pilně ucházíme o přízeň všech svobodných států a členů Spojených národů na světě.

Politická autorita je k tomu, aby za umlčený národ formulovala náš politický program, naše cíle krátkodobé i dlouhodobé. Je naší tragickou vinou, že po dvaadvaceti letech exilu žádný politický program nemáme, na ničem jsme se neshodli, ač vyšlo v tomto směru několik zajímavých knih, které by „nově příšli“ měli znát. A tak píšeme články, přednášíme, kritizujeme poměry doma, ale nejsme nebezpečnou opozicí, protože právě opozice musí mít jasný program a vědět, co vlastně chce. Ano, co

vlastně chceme, co chce doma národ, jehož jsme přece částí, která může hledat, organizovat se politicky a svobodně mluvit? Chceme integraci do svobodné západní Evropy, chceme nějakou středoevropskou federaci či aspoň hospodářské společenství národů mezi Německem a Ruskem, nebo chceme neutralitu jaké se těší Rakousko? Já novím, co vlastně chceme, neví to exil vinou naší neschopnosti si vytvořit politickou autoritu, a tak jednou bojujeme za to, podruhé za ono, jednou jde-me hot a podruhé čehy. Zde je náš pes zakopan. Masaryk volal po politické výchově celý život. A politická výchova žádá neemocionální, realistickou politiku daných možností, žádá vytvoření státnické politické autority, bez níž se více podobáme rozvadřeným dětem, než nebezpečným protivníkům domácího quislingovského režimu.

Emigrace pookupační by neměla jen kritizovat, nýbrž konstruktivně se zapojit do toho, co už existuje a zde prolomit sešlé hráze nedorozumění, vnést nové nadšení a začít z nové vody. Ať mi „noví“ netvrdí, že se starými nic nepořídí: mají jednu výhodu, cennější než všechno ostatní: jsou mladší, jejich je budoucnost. A ta budoucnost mohla by být nadějnější, kdyby nezhodili čtosti starých a neopakovali jejich hříchy.

ivan pffaf

masaryků v výklad socialismu a komunismu

Většina z nás zažila vulgární stalinistickou kampaň proti „masarykismu“ v padesátých letech, všechny ty „dokumenty o protilidové a protinárodní“ politice Masarykově, obskurní pseudovědecké pamflety řemeslných falzifikátorů, fabrikované ve službách a na příkaz oficiální perfidní stranické propagandy. Ale zažili jsme také už v letech prehistorie Pražského jara Masarykovu rehabilitaci filosofů, sociologů, historiků, spisovatelů převážně marxistickými, kteří nepřestali na boření stalinistické legendy, ale hledali v Masarykově autentickém myšlení tvůrčí inspiraci a oporu svých vlastních koncepcí. Bylo-li protimarxistické, protikomunistické nazírání Masarykovo (sice hrubě zfalšované a zneužitě, ale v podstatě přece jen nesporně) jádrem úsilí o vymazání největší a nejsvětovější české osobnosti posledního století z vědomí národní společnosti, jak potom vysvětlit, že antistalinistické intelektuální opozici marxistického typu evidentní rozpor mezi jejím a Masarykovým východiskem filosofickým a politickým nejen vůbec nevadil, ale že jej dovedla uvést v soulad se svým vlastním specifickým návratem k jeho myšlenkovému světu? Pokus o odpověď pohledem na Masarykovu konfrontaci s marxismem osvětlí obě polohy příkře divergentního hodnocení Masaryka let 1948–68 nikoli jako rozpor, ale jako logické vývojové rozpětí, napoví ale zároveň mnoho o naší dnešní tragické situaci a jejich determinantách ideových i mocenských.

Masaryk, od jehož narození uplynulo právě 120 let, vzpomíná sám, jak sociální otázka dolehla na jeho čtění už v útlém mládí na hodoninském panství, kde tvrdé přežívání feudalismu jej vedlo k emocionálnímu zaujetí vůči „pánům“, v němž „spekuloval, jak jim to oplácit“. Takové citové podložné negativní sociální dojmy přispívaly spolu s jeho osobním prožitkem těžké fyzické práce k stále intenzivnějšímu zájmu o sociální otázku a socialistické teorie a spoluurčovaly jeho rannou vídeňskou četbu Marxova Kapitálu už počátkem let sedmdesátých. Po příchodu do Prahy (1882) „začal mít se socialismem styk praktický“, jak dosvědčuje, „chodil mezi dělníky a přednášel jim“. V devadesátých letech podnítil založení Dělnické akademie sociální demokracie, k níž se jeho vztah stále prohluboval, jak svědčí jeho ostrý útok proti vídeňské vládě na říšské radě 1891 pro perzekuci dělnického hnutí, jeho aktivní podpora kladenské hornické stávky 1900, jeho řeč na sociálně demokratickém táboru lidu za všeobecné volební právo v Praze 1905, jeho demonstrativní účast na socialistické pouliční manifestaci téhož cíle 1906, rozhodující podíl sociální demokracie na jeho volebním vítězství 1907. Jak se tedy srovnává jeho souhlas s požadavky proletariátu s jeho už předtím ostře formulovanou kritikou marxismu? Klíč zřejmě podává jeho heslo „vždy pro dělníky, často pro socialismus, zřídka pro marxismus“. Už od r. 1895 se stavěl ve studiích, jež se sociální otázkou přímo nezabývaly (Česká otázka, Naše nynější krize, Ideály humanitní) proti marxistické třídní morálce, proti znehodnocení individua marxismem, proti násilné sociální revoluci, vymezil jako centrální kritérium řešení sociální otázky, její aspekt morální, etický, humanistický, který se bude v jeho programu konstantně vracet a vytvářet posléze základní spoj mezi ním a těmi, mezi nimiž by byl sám hledal uznání nejmně.

„Otázku sociální“ (1898), v níž analyzoval marxismus v takové systematčnosti a šíři, že v příštích

třiceti letech její závěry jen doplňoval a prohluboval podle nového vývoje, psal už Masaryk zralý, který měl za sebou vítězný rukopisný boj a v nápadně dlouhém časovém odstupu od svého prvního studia Marxe. To ukazuje, že jeho analýzu marxismu podmiňovalo důvěrné obeznámení s ideologickým základem dělnického hnutí a růst jeho širokého rozhledu po filosofických směrech minulých i současných, který mu teprve umožnil spolehlivé hodnocení a zařazení marxismu. Masaryk byl jedním z prvních světových kritiků marxismu, který interpretoval Marxovu soustavu ve všech jejích rovinách, který s postřehem v celé dosavadní světové literatuře ojedinele vyspělým v ní postihl nejen revoluční nauku ekonomicko-sociální, ale i koncepci filosofickou a historickou a komparativním, syntetickým promyšlením obou poloh se dovedl téměř před třicetiletým stoletím propracovat k reálným politickým důsledkům marxismu a komunistické revoluce, které se do písmene splnily a splňují. Filosoficky odmítl materialistické východisko marxismu, s nímž se nemohl ztotožnit nejen jeho idealismus, ale který byl nepřijatelný především jeho spiritualismu, theismu a realismu a nemohl obstát před jeho vyhraněným smyslem pro přesnost myšlenkových pojmů ani před jeho představou složitosti a různorodosti historického vývoje i rozvrstvení společnosti. Proto mluví právem o „noetických monstrech“, „vulgárním materialismu“, „dedukci a konstrukci místo historické empirie“, proto prokazuje naprosto nepromyšlenost, zjednodušení, nepřesnost, nejasnost a labilitu v Marxově vymezení pojmů tříd, proto odmítá absolutizující redukci celého historického vývoje a společenského života výhradně na ekonomický boj, zúžený nadto ještě jen na boj třídní, proto neuznává masy za jedinou nosnou sílu společenskou a historickou, proto jeho diferenciace širokého rozpětí společenských vrstev, kategorií, zájmů nepřipouští ani existenci pouhých dvou tříd ani jejich vnitřní jednotnost bez jakýchkoli odstínů a rozporů, proto nepřijímá tvrzení o zániku středního stavu a ozejmuje, že vývoj kapitalismu naopak formuje stále střední třídu nově. „Neříkám, že boje není a že není boje třídního. Ale tvrdím, že vedle boje, utvářející organizaci společnosti i prostředky smírné a že ten boj je jiný, než jej líčí Marx a že má jiný smysl, než mu Marx přičítá. Ostatně bych rád viděl, jak by se chtěly redukovat třeba dějiny politické na třídní boj; jak redukovat např. vývoj a zánik římské říše na boj třídní? Jak stěhování národů?“

Masarykova otázka by se dala rozmnožit celou řadou marxistických nevysvětlitelných historických jevů dalších a jeho otázky ryze ekonomické ještě žádný ortodoxní marxista zodpovědět nedovedl a asi nikdy nezodpoví. „Co se může rozdělit?“, ptá se Masaryk k tezi o novém rozdělení hospodářských statků. „Jak se může rozdělit? Kdo bude rozdělovat? Podle jakých měřítek? Kdo je vlastníkem? Národ? Stát? Organizace? Jak?“ Neurčitost představa marxismu o budoucím hospodářském systému, jež vedla Masaryka k takovým otázkám, opravňuje i jeho pochybnosti o teorii hodnoty a nadhodnoty, v níž spatřoval pouhou ekonomickou transpozici teorie třídního boje. Přes jistou konstruktivnost takové přímé identifikace, poplatnou Masarykově komplexní, souvtažné interpretaci, se nedá vyvrátit jeho námitka, že dělnická práce není jediným pramenem hodnoty a nadhodnoty, poukazuje-li právem, že stejný kapitál může

dosahovat stejného zisku při užité nesterilnosti kvanta lidské práce a že výroba se stejným kvantem práce naopak vykazuje odlišnou směnnou hodnotu podle výše užitého kapitálu. Masarykovo popírání koncentrace a akumulace kapitálu sice neodpovídalo centralizačnímu trendu světového hospodářství, zřejmému z růstu trustů a kartelů, bylo však na místě, pokud oponovalo Marxově předpovědi o pohlcení všech monopolů jedním jediným, což připouštěl Masaryk v předtuše přímo geniální nikoli v rámci kapitalismu, ale socialismu, pokud by nabyl formy státního kapitalismu, což také vývoj v SSSR po roce 1917 a ve východní Evropě po roce 1948 plně potvrdil. Nemýlím-li se, byl Masaryk vůbec první, kdo si už na sklonku 19. století v důsledku rozporů a nedomyšlenosti Marxova programu představoval jeho splnění jako státní kapitalismus, který by proletariát postihoval daleko citelněji než kapitalismus klasický, liberalistický. Právě proto také zdůrazňoval Masaryk Kautského obavu, že dělnická třída by žalostně ztroskotala, kdyby jí byla dnes vnucena revoluce a že každý pokus o komunistický stát by byl fiaskem, jež by vývoj lidstva poškodilo a zadrželo.

Masaryk se ovšem shodoval s Marxem v přesvědčení, že 19. století i první dekády století 20. jsou věkem revoluce evropské společnosti, což ostatně potvrdil sám za první světové války, ale rozcházel se s ním diametrálně v chápání obsahu a melodie revoluce; odmítal její omezení jen na oblast hospodářskou a sociální a podmiňoval ji eticky, humanisticky, spiritualisticky. Co Masaryka na marxismu pobuřovalo nejsilněji, bylo vylučování a potlačování „jednotlivého mizerného individua“ jako „quantité négligeable“, jak to vyhraněně formuloval Engels, absurdní identifikace lidství se společností v marxistické kategorii „člověka společenského“, obětování specifické, samostatné, svobodné lidské individuality vidině uniformující, nivelizující rovnosti. „amoralismus“, který eliminuje ze života etiku a morálku obecně lidskou i osobní a vystavuje jednotlivce i celé skupiny a vrstvy despotismu. Ve shodě s Shawovým heslem, že nejdřív je nutno předělat lidi a teprve pak svět, se starou zkušeností, že společnost je taková, jací jsou lidé, kteří ji představují, zdůrazňoval Masaryk, že „bez skutečné nápravy srdce a hlavy, bez nápravy myšlení a mravů můžeme revoluci odstranit dříve, ale belzebuba posadí na jeho místo“. Kdežto „Marx chce mít docela novou společnost, ale ze starých lidí“. Kdo chce dát lidstvu veliký sociální ideál, vsutku revoluci, musí jeho cíl i metody umět morálně ospravedlnit a eticky podložit humanismem, platným pro každou osobnost i její lidskou důstojnost, ale k tomu marxismus nestačí a dokonce to odmítá. „Jestliže nemáme pro rovnost důvodů vnitřních, vážených z vlastní duše, pak Marxovi proti násili kapitalistickému nezbude než násili komunistické. Nezbude než násilná revoluce, ale odkud má pak přijít ona říše svobody, kterou nám tak nadšeně líčí? Z nového násilí a násilím pořádek nový? Můžeme z násilí vzniknout násilím, skutečně lidská morálka?“ Platnost této sugestivní otázky, jejíž obsah jsme sami konkrétně žili, měla doslovně ověřit budoucnost za Masarykova života v SSSR a po jeho smrti v jeho vlasti jako naprosto přesnou prognózu komunistického systému, který místo hospodářské a sociální spravedlnosti přinese degradaci a dehumanizaci člověka diktaturou. Jeho obava z byrokratického centralismu a politické totalizace v komunistickém státě, jak ji ozejmuje jeho opětovný důraz na „amoralismus“ a „katastrofismus“ komunismu, byla v jeho pozdějších pracích z let dvacátých (Nová Evropa, Sovětské Rusko a my, O bolševictví, Světová revoluce) už odrazem zkušeností a pozorování po r. 1917.

Masaryk byl jedním z několika mála světových myslitelů a politiků, kteří nebyli překvapeni komunistickou revolucí v zemi, jež vůbec nesplňovala předpoklady klasiků marxismu, ani masovým terorem bolševické revoluce a sovětského systému vůbec. Už v Rus-

sku a Evropě (1913) upozorňoval široce na ranné uvádění marxismu do Ruska a na jeho kladné přijetí i na kontinuitu ruského terorismu od děkabristů po r. 1905, kterou nalézal i v ruské literatuře (např. u Turgeněva) a kterou považoval jako sublimát ruské krutosti za konstantní reálnou sílu ruského života. Masaryk prožil osobně v Rusku od podzimu 1917 do jara 1918 přípravy, výbuch i první měsíce Říjnové revoluce a jeho zážitky jej utvrdily v přesvědčení, že komunismus není ideál sociální ani socialistický. Jeho nazírání na komunismus po roce 1917 je ovšem logicky i jeho hodnocením sovětského systému, a proto je dnes jeho analýza dvojnásob aktuální a je až neuvěřitelně, do jaké míry se kryje s našimi vlastními zážitky a zkušenostmi z poslední doby.

Masaryk odsuzoval sovětský centralismus jako „režim abstraktní, dedukovaný z teze a násilně prováděný, jako „absolutistickou diktaturu jednoho a jeho pomocníků“, jako „systém neomylnický a inkvizitorský“, jak čteme v Světové revoluci, psané už s časovým odstupem od osobní účasti, autorem v nejvyšší státní funkci. „Rusové jsou neschopní provést komunismus marxistický; jsou jako celek ještě příliš nekulturní a carismem pokažení, aby chápali a prováděli Marxovy názory o komunismu. To, co Lenin a jeho lidé prováděli, komunismem ani být nemohlo; jako systém to byl primitivní kapitalismus a primitivní socialismus pod dozorem primitivního státu... Ruský primitivismus vůbec umožnil energetickému samozvanci bolševickému převrat a vládu nepatrně, ale organizované menšině... Polovzdělání bolševické je horší než nevzdělání. Diktatura ruská přišla z nekritického nevědeckého neomylnictví; režim, který se bojí kritiky myslících lidí je co ipso nemůže. Dovedli odstranit cara, ale neodstranili carismus. Mají carskou uniformu, třebaže ji nosí naruby. Dosáhnout moci a udržet se v ní stalo se jim předním cílem: kdo věří, že dosáhl nejvyššího definitivního stupně vývoje, že má neomylnou vědomost celého společenského zřízení, ustane v práci o pokrok a bude mít jedinou starost, jak si svou pozici a moc udržet [To nám zní až příliš povědomé, ne?]... Bolševismus ruský v žádném případě není totožný s komunismem; je to v nejlepším případě socialismus a kapitalismus státní. Lenin se zmocnil Ruska, jako se ho před ním zmocnili jiní samozvanci. Nesprávná je výtkita, že Lenin není ruský; je, je docela ruský, i systém sovětu je jen rozšířením primitivního ruského míru a arteleu... Na bolševismu vidíme nedostatečnost diktatury: bolševismus se prohlásil za non plus ultra vývoje, prohlásil se neomylným – odtud jeho inkvizice a ze stejných důvodů jako inkvizice španělská“.

Už v poselství k 28. říjnu 1917 kvalifikoval Masaryk sovětský systém jako „hospodářský a kulturní primitivismus ruského nigramotného mužíka“, v letech 1924 a 1932 prohlásil západním noviná-

řům, že komunismus „umrtvuje každou individualitu a mění lidstvo v kasárna“ a představuje státní kapitalismus. V rukopise posledního, dosud nevydaného dílu Ruska a Evropy z přelomu třicátých let si položil úzkostnou otázku: „Neukáže se rudý carismus v nigramotném Rusku přirozenějším nástupcem carského imperialismu než demokratická republika, jestliže každá vládní forma je nakonec výsledkem kulturní a sociální úrovně země?“ I když v přesvědčení, že „bolševismus je vnitřní krizí Ruska, a ta se nedá léčit zasahováním zvenčí“ odmítl bilou intervenci, už víc než před 40 lety připouštěl vážné nebezpečí sovětské Evropy: ve Světové revoluci napsal, že „Leninovi nešlo r. 1917 vlastně o uskutečnění komunistických ideálů na Rusi, ale o užiti Ruska k tomu, ty ideály uskutečnit nebo aspoň uspišit v Evropě“ a v Leninově tezi, zachránit sovětskou revoluci jako základ revoluce světové, hledal později vysvětlení, proč se nesplnilo jeho vlastní očekávání, že Sověty se pokusí využít postupu Rudé armády na Varšavu 1920 a spartakovského povstání v Německu 1923 k teritoriální expanzi, doprovázené vývozem revoluce. Masaryk se ovšem mýlil, když očekával neudržitelnost a pád bolševismu v Rusku a také jeho vymezení ruského kulturního primitivismu je dnes už překonané. Jinak ale najdeme v jeho analýze sovětského systému všechno, co svobodný svět rozpoznal dlouho po jeho smrti a my sami teprve nedávno: žádný komunismus, natož socialismus, ale státní kapitalismus; žádná realizace marxismu, ale diktatura typická, tradičně ruská jako přímé pokračování carismu pod jinou firmou; žádná vláda dělnické třídy, ale samoučelný režim osobní moci, udržovaný terorem; žádná „říše svobody“, ale nadiktovaná dogmata a potlačování samostatného myšlení; sovětská Evropa jako cíl sovětské politiky, opět přímé pokračování carského imperialismu. Masarykův rozbor ozejmuje, proč se v letech 1919–21 opětovně vyslovoval proti přenesení sovětských metod k nám a prokazuje, že systém, pod nímž jsme žili do r. 1967, byl zcela neobměnnou formou systému, jaký poznal Masaryk dlouhá desetiletí předtím. Ostatně, čteme-li v Hovorách výrok sovětského vojáka vůči Masarykovi z r. 1918 „Za choču, puscu, zachoču, zarježu“, musíme si promnout oči, abychom uvěřili, že k nám nedoléhá řev sprnového okupanta – a také pak leccos pochopíme v širších souvislostech.

To vše nic nemění na tom, že Masaryk, který dovedl na rozdíl od dnešního matení pojmů na obou stranách výrazně diferencovat socialismus a komunismus, se dá klidně bez nebezpečí simplifikace charakterizovat Goldstickerym příměrem o „manželství demokracie a socialismu“, jako evoluční, humanitní, demokratický reformní socialista, i když sám svůj sociální ideál jako pozitivní program dostatečně nepropracoval a nesystemizoval. Ze nevěřil v od-

Miloš Borč: Plaketa J. A. Komenského.

stranění třídních rozdílů a soukromého vlastnictví, že uznával klady kapitalistické techniky, organizace, iniciativy, podnikavosti, konkurence, že socializaci, jejímž byl jednoznačným sloupencem, odmítal, pokud by se rovnala zestrátnění a podmiňoval ji znalosti a schopnosti dělnictva samého k organizaci, kontrole a řízení výroby, nehraje roli. Ilúsal rozšíření demokracie politické v demokracii hospodářskou a sociální, jak to proklamoval ve Washingtonské deklaraci, zakládajícím dokumentu československého státu a opakoval ve Světové revoluci i v Hovorech; jako prezident žádal státní kontrolu výroby, směny a úvěru a kritizoval kapitalismus, protože „lidé nevytrábejíci a dokonce nepracující si mohou nezasloužené osvojovat výtěžky cizí práce“, a protože v demokracii „nesmí být možné, aby jednotlivci nebo stavy vykořisťovali své spoluočbáný“. Jeho etické pojetí socialismu, obsažené in nuce už v jeho první kritice marxismu, bylo jako aplikace humanitního ideálu na mezispolečenské vztahy, jako modernizace Komenského „dílky lidskosti“ nesporně daleko širší, harmoničtější, čitelnější, autonomnější než pojetí marxistické, neřku-li komunistické. Tim se už otvírá cesta k odpovědi na naši úvodní otázku.

Masarykův přínos k duchovní přípravě Pražského jara není v tom, že antistalinistická nonkonformní intelektuální opozice, v jejímž ideovém rozvrstvení nechyběl, konfrontovala svoje úsilí s Masarykem teoreticky kritickými analýzami i prakticky tvůrčí prací a odkryvala v jeho impulzech stále silnější ono jádro, jež sama hledala: humanismus, úctu k lidské osobnosti a důstojnosti, protidoktrinářství, myšlenkovou toleranci, evropanství. Její návrat k Masarykovi má širší pozadí, jež souvisí s těžiskem pramenů Pražského jara. Jestliže Masaryk rozlišoval Marxu tři – raného nekomunistického (do r. 1844), zralého komunistického a pozdního parlamentního (3. svazek Kapitálu, Engels 1895), snažili se naši progresivní marxističtí filosofové, sociologové a historikové od r. 1962 studiem a rozbořem dosud zamlčovaných Marxových rukopisů z jeho raného vývojového období objevil Marxu původního, autentického a jeho skutečná východiska, jimi korigoval jeho dogmatický obraz, přemalovaný k potřebám stalinismu, masarykovským návratem k mladému Marxovi vytvořil filosofickou antropologii, byl marxistickou, formulovat problémy, které Marx sám vidět nemohl, a naznačit jejich řešení zcela novým, kritickým a empirickým promyšlením, k němuž v raném Marxovi našli inspiraci. Shoda mezi Masarykem a intelektuály „socialismu s lidskou tváří“ je tedy daleko hlubší a zasahuje do samého centra otázky po podobě socialismu jako skutečné goethovské „spříznění volbou“. Jestliže ještě za Novotného režimu Jan Procházka, „fascinován“ Masarykem, řekl, že „může mnohé povědět i dnešnímu socialistickému člověku“, jestliže marxista Machovec napsal vůbec nejpronikavější analytickou biografii Masaryka, jaká existuje, jestliže Karel Kosík vysvětloval Masarykovu aktualitu tím, že „socialismus v ČSSR nepřinesl žádnou osobnost, která by se s Masarykem mohla měřit“ a nadepsal svůj seriál v Literárních v březnu 1968 příznačně masarykovským titulem „Naše nynější krize“, jestliže Pavel Kohout v autobiografické stylizaci svého „Deníku kontrarevolucionáře“ odsoudil „zatajování, že první prezident naší země byl filosof“, jestliže se celá domácí kulturní fronta ozvala v květnu 1968 proti perfidním útokům sovětského tisku na Masaryka jako proti urážce národa, pak ti všichni osvědčili svou příslušnost k Masarykovi a doložili, že v něm spatřují inspirativní oporu k dalšímu rozvoji svébytné demokratické a humanistické tradice svého domova, vracejícímu se k obrození masarykovským lidstvem.

jaroslav vejvoda

memento

(1) Kdo jiného zbaví osobní svobody, bude potrestán odnětím svobody na pět až deset let / Kdo jiného násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy nutí, aby něco konal, opominul nebo trpěl, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. / Kdo jinému úmyslně způsobí těžkou újmu na zdraví bude potrestán odnětím svobody na tři až deset let... (Čs. trestní zákon)

(2) Musím zdůraznit, že o používání fyzického násilí v letech po únoru 1948 věděli a schvalovali je všichni k tomu kompetentní činitelé ve straně a v Bezpečnosti (M. Pich-Tůma před soudem 14. 11. 1968). ... Je hrozné, může-li někdo o své újmě někoho zatknout a věznit... (Obrana lidu 4. 1. 1969).

(3) Najednou tam budou / a všichni / Plno očí bude se dívat / ale vy je neuvídíte / Neklidně pohled učilte v zádech (František Halas: V řadě).

*

(1) Všechny orgány činné v trestním řízení musí trestné věci projudnávat... s plným seřazením ústavně zaručených občanských svobod... / Dokud pravomocným rozsudkem... není vina vyslovena, nelze na osobu... hledět, jako by byla vinna / Osoba, proti které se vede trestní řízení, musí být v každém období řízení poučena o... právech, umožňujících jí plně uplatnění obhajoby (Čs. trestní řád).

(2) Náčelník pražské bezpečnosti ústředny dr. Šedivý přiznal, ... že uložil dvěma... svým podřízeným..., aby Františka Novotného údajně eskortovali... a přitom jej zastřelili... (Práce, 14. 12. 1968). Komunistická morálka v této interpretaci... měla nejen zbavovat morálních zábran vykonavatele zločinů, na nichž byl systém založen, ale i přímo vyvíjet na ně morální nátlak, aby se přidělené funkce nevzpěchovali („Tempora et mores“, Listy, 30. 1. 1969). Každý zatčený byl vinen. O všem se rozhodovalo na nejvyšších místech... Zatčením tedy bylo jasné předurčeno, že člověk se musí k něčemu přiznat... (Josef Pavel, květen 1968 – cit. podle Reportéra č. 2/69)

(3) Budou tíši / budou vážit každé vaše slovo / Jak říznutí diamantem / zazní věta z dopisu před popravou (František Halas, tamtéž).

*

Zrůdná idea politického utilitarismu, povýšená na zásadu morálky (nejvyšším cílem je vlastně prostředek, kritériem lidské morálky je boj za komunismus, všechny prostředky tohoto boje jsou morální) se stala v těch strašných letech, k nimž se vracím kombinací citátů, nejen nejvyššími zákonem nepsaného pěstního práva nelegálních služeben „stranické bezpečnosti“, ale i kritériem tehdejší „legality“. Nejen smutně proslulý zákon 231/48 či zákon o TNP, ale i tehdejší „trestní zákon“ (86/50), přesto, že usiloval o určitou obvyklou formu proti předcházejícímu stavu stanných vyhlášek, neskrýval svoji podstatu politického a despotickeho nástroje. Avšak citované formulace byly ve stejné podobě už v tomto zákoně obsaženy. Byly tedy nescísněkrát zásadně porušeny. Hysterický hon na čarodějnice, který se nyní v Československu vystupňoval, je řádově shodný s atmosférou propagandistické a psychologické přípravy masových procesů kdysi. (Nemylme se, dosud nezačaly – dosavadní soudní praxe by byla v době Urválkových plamenných obžalob nemyslitelná – tam, kde jsou dosud tresty měřeny na měsíce, měřilo se na roky, tam, kde je dosud vážena vina, vážil se život nebo smrt.) Pokládám si v této souvislosti otázku, která je tváří v tvář možnosti nových masových

vražd, snad okrajovou. (Neboť maskování vraždy je už průvodní technickou záležitostí vraždy samotné.) Poruší znovu někteří graduovaní právníci svůj akademický slib, dají se znovu na cestu služby otevřeného (či skrytého) zločinu? Nemyslím tím jenom nové Urválky dožadující se zásadně smrti, a to ještě slovy doslova opsanými z Vyšinského vulgarismů třicátých let, nemyslím jenom soudce, kárající obžalované, že jim „ujeli“ ze scénáře, mám na mysli i autory monografií, teoreticky zdůvodňující metody, které by oni sami musili zcela přesně klasifikovat jako „pomoc, podpora či nadřezování“ zločinu. Mám na mysli členy kodifikačních komisí připravujících „mimořádné“ zákony. Mám na mysli konečně i ty pedagogy, kteří zcela vědomě připravovali další generace mladých právníků na popírání věcných principů lidské morálky ve jménu politických potřeb. (Např. učebnice trest. práva tvrdila ještě v r. 1959: „Ostří naši trestní represe je především zaměřeno proti činnosti třídních nepřátel...“ Tento a mnoho dalších citátů by mohlo doložit zcela neskryvané popírání platné ústavní zásady o rovnosti před zákonem. Hlavním redaktorem učebnice byl prof. Šolnař, ostatně hlavní redaktor všech předstých a všech následujících učebnic, který, za se, prosazoval vše nové. Srovnaj např. jeho práci z r. 1939: „Neuregeiung der Strafgerichtsbarkeit im Protektorat Böhmen und Mähren“, práci z r. 1952: „Les principes progressistes du nouveau droit penal tchécoslovaque“, či práci z r. 1956: „Aktuelle Fragen des tsch. Strafrechts“, DZV, Berlin).

Odpověď není zcela jednoduchá. Především a zcela zásadně – ani inscenátoři této opakované hry – nemohou počítat s opakováním úspěchu masového „brainwashing“ padesátých let. Tehdejší velká „prádelna mozků“ byla založena na jistých dějinných okolnostech, které se zcela zásadně změnily. Tato skutečnost je nepopíratelná a podmiňuje další důležité okolnosti: – díky aktivně novínářů v r. 1968 a 69 (a jejich odvaze) je znalost techniky masových procesů majetkem širokých vrstev, kvavé představení nemůže být tedy provedeno formou premiéry, do jejíhož zákulisí nelze dohlédnout; – působí váha otřesené veřejné morálky, potencionální vinníci nemohou zapomenout na sebevraždy vinníků skutečných, vyvolané pouhým morálním odsouzením – v této souvislosti např. rehabilitace, byť opět nedůsledné a neprovázené odhalením vinníků, sehrály přesto svoji pozitivní psychologickou a morální úlohu; – mladá právní teorie posledních let postupně vytvářela – byť kompromisně, ale přesto – předpoklady rehabilitace humánních ideálů právní vědy. Nejmladší generace soudců poslouchala přednášky expertů známých z polednových a posprnových Listů či Reportéra či z politické činnosti na půdě ČNR (např. prof. Jiřinský, dr. Klokočka, dr. Lakatoš, dr. Šamalik a mnoho dalších) a na rozdíl od absolventů jedno-ročních kursů v 50. letech, si dovede přeložit a vyložit zásadu „Nullum crimen, nulla poena sine lege“ či „Recht braucht vor Macht nicht zu weichen“ natolik, aby ji přijala za svou. Uvedeným skutečností dosud nasvědčuje soudní praxe, která se zásadně liší od činnosti Bezpečnosti, či nově obsazených redakcí novin. (Známé případy z r. 1969 – objektivita v tehdejší řízení Pachmana proti Vilému Novému, či mírné tresty v procesech proti šířitelům letáků. Ani odsouzení spisovatele Otty Filipa – byť již politicky vykonstruované – ještě neodpovídá hroznému standartu 50. let.)

Víme všichni bohužel tragicky přesně, že zákony každého totalitního systému jsou neúprosné. Morálka dosažená cíle funguje vždy v

okamžiku potřeby. Vím, že KSC ve své historii používala metod, jejichž vstupu se obáváme, i za podmínek politicky pro ni příznivějších, než jsou současné. (Dr. Šedivý a jeho jednodušší spolupínníci „odklizovali“ nepohodlné už v r. 1947, tedy po volebním vítězství KSC, kdy snad bylo možno čekat na převzetí moci pod garancí sovětských zbraní a pozdější právní „legalizaci“ odstranění oponentů. Tragické memento: v tomto roce vydává Jan Zahradníček, který později zemřel na následky věznění, svou sbírku „La Salleta“, Albert Camus „Mor“, ale také proslulý Ladislav Stoll „Zápas o nové české myšlení“.) Vím, že justice je na řadě až po policii, protože policajta nahradit policajtem není přece jenom tak obtížné. (Čistky v orgánech ministerstva vnitra začaly prakticky dnem příchodu okupantů. Bezpečnost také slouží už od počátku každému rozkazu. Čistky na soudech a na prokuraturách probíhají nyní...) Není už potom tolik složité nahradit soudce, kteří by se odvolávali na principy legality, co neprimitivnějšími a nejslepejšími „představiteli lidu“ – s „marxisticko-právníckým“ kursem, kteří by např. nemusili vůbec vědět, že pouhé přiznání nestačí k usvědčení, že pochybnost svědčí ve prospěch obžalovaného atd. Není už složité tyto „kádry“ doplnit hrstkou akademicky vzdělaných právníků, kteří – buď ze strachu před odhalením starých vin či z obav o rodinu, o pohodlnější existenci, budou sloužit. To je už jednou použitý recept.

Přesto nepůjde v takovém případě o přesné opakování staré hry. Kulisy padly. Režiséři i herci této inscenace ztratili aplaudující publikum. Holá podstata surového teroru by pak ukázala pravou tvář. Moc má prostředky prosadit svou vůli. Jejím potencionálním katům však nebude lehké sloužit v atmosféře, v jaké němečtí soudci vyhlašovali rozsudky nad českými vlastenci za okupace. Měli by to o to těžší, že by byli českými soudci. Nezbyvá, než jim připomenout:

*

(1) Kdo jiného úmyslně usmrtnásilím... nutí, aby něco konal... ti... / Kdo jinému... brání užívat osobní svobody... / Kdo jiného nebo trpěl / Veřejný činitel, který v úmyslu způsobit jinému škodu nebo opatřit sobě nebo jinému prospěch... obstarává veřejné věci způsobem zákonu odporujícím... / ...bude potrestán! (Čs. trestní zákon).

(2) Na otázku, zda vědí něco o norimberských procesech, které zdůrazňují, že splnění zločinného rozkazu je zločinem, se obžalovaní tváří, jako by něco podobného slyšeli poprvé v životě... (Obrana lidu, 4. 1. 1969).

(3) Plno očí bude se dívat / ale vy je neuvídíte / budou tíšší / číhají / budou vážit každé vaše slovo / a proto vaše řeč / ať je / nevěstou zítřku / ...Nastal čas / jako by svět teprve vznikal / ROZHODČÍ ČAS!

inka machulková

z nových veršů

Lapili lišku do želez,
do noci vytí šlo krajem...

Lapili lišku
a ona zpívá,
vysmívá se mi,
schovaná
za obrazem lásky:
ochočená nespavost se toulá
po vinicích Páně...

Pro viníky zpívá
svůj liščí zpěv:
n i c l i d s k é h o
m i n e n í c i z í —

jenom svědomí;

ta připoutaná nutnost
respektovat klec.

Bylo bez pohádek
Děti kreslily tanky
ale my pod nima neviděli
ty přejeté anděly
které nakreslit neuměly

Bylo bez klidu
Ticho
kdy vlkodlak se kříží s opicí
a do němoty se ukřičeli ptáci

Bylo beze slov
jen na krajině ležel jejich dým
a kryl tu hrůznou alegorii
našeho století

Jen chlapec chodil
a říkal to všem
Jemu už slovo nevezmou
z rozstřílených úst

neskončená příhoda

*

údoby

*

karel friedrich

jak se rozhodují ptáci

Měli jsme doma stehlika Pepika. Sedával v kleci z tenkých drátů a tak zářil barvami, že přecházel zrak. Zpíval stále krásněji, trylkoval didlit, didlit, didlit, a my jsme si mysleli: Snad to je tím, že máme pražské jaro. Na jaře ptáci vždycky zpívají moc pěkně, snad to je tím.

Jednou při pondělku manželka povídala: Končíme s ptačím zubem, musíš jet do Zverexu. A kup tam rovnou největší pytlík semenec, ať máme po starosti na nějaký ten týden.

Ale já jsem na to zapomněl. Taký v úterý mi to vypadlo z hlavy, a tak když ve středu manželka skrmila poslední zbytek, vyburcoval nás ze spaní a rozčilený hlas řekl: Lidi, vy to neslyšíte, ten rámus a hluk tam venku? Právě nás okupují Rusové!

A ráno jsme byli osvobození až do úplné nesvobody.

Měl bych teď vyprávět o tom, jak to vypadalo, ale vy to stejně víte. Nejdřív diskuse na ulicích a posměšné nápisy, pak vztek a taky slzy, ucho na tranzistoru, aby se vědělo, co tomu říká svět, a nakonec už jen pocit bezmocnosti. Motal jsem se na skútru mezi hladovými a pomačkanými Rusy, kteří marně čekali, až jim přivezou komisárek a kapku vody k pití, objížděl jsem jejich pancéřové obludy a tlačila mě mūra: Človče, ty snad blázníš! Vždyť je stav obléžení, čas běží a národ ztrácí všechno — a ty jezdíš po Praze a sháníš ptačí zob!... Ale, na druhé straně, uzejte sami: copak za to takový plák může, že přišli Rusové? Co byste ještě chtěli po ptácích, aby se zajímali o politiku?

Stejně to bylo všechno zbytečné, prodejny Zverexu měly stažené rolety; ten u Lékařského domu na

Vinohradech i ten u karlínského viaduktu, ten u ředitelství televize i ten za řekou. A když pátého dne přece jen otevřely, ptačí zob v nich stejně nebyl. Vázlo zásobování. Začínal jsem chápat: kam přišli tihle, tam už není ani ten semenec.

Snažili jsme se Pepika nakrmit mákem a nastrouhanou mrkví, rozptylovali jsme ho a dělali mu pomysleni. Zobl sem a zobl tam a hned zas pustil sousto ze zobáčku, nic mu nechutnalo. Nehopsal, ani nezpíval, unaveně dřepěl na bidýlku, choulil se do sebe a vyčítavě nás pozoroval korálkovými očima. Byli jsme bezradní, k pláči bezmocní, protože chřádl a ztrácel barvy. Bílý konec letek mu zsedl a červené lemíčko mu zpopelavělo. V noci se polekaně probouzel a pipal, to když ve tmě zněly výstřely ruských hlídek, a ve dne ustrašeně pozoroval, jak v dálce stoupá k obloze dým. To hořely činžáky u budovy rozhlasu. Kostely byly plné lidí a všichni se modlili, i ti nevěřící. Neboť i jim zbývala už jen ta víra.

Uplynul týden. Našel jsem na půdě starou knihu o ptácích, kterou jsem kdysi koupil v antikvariátu. Patřila c. k. nadučiteli Malicharovi, jak prozrazoval podpis na titulní stránce, byla z roku 1912 a v ní jsem se dočetl: Stehlik, jinak též fringilla carduelis, náleží k pěnkavám a jest nejpěstřejší z českých pěvců. Živí se hmyzem, semeny, mravenčími kuklami, avšak k stravě jeho nejmilejší patří semena bodláků. Jsou mu pravou pochoutkou. V ochranu proti oslnům ho příroda obdařila tuhými štětinatými póry u kořene zobáku, která mu chrání tváře při výpravách za jeho stravou nejmilovanější. Chová se s oblibou v příbytích, jichž je skutečnou ozdobou.

A tak jsme chytali Pepikovi mouchy. Odmltal je jako všechno mrtvé. Živé pak uletěly z klece. dřív než je mohl polapit. Vydali jsme se k známým, abychom na jejich zahradě našli mraveniště s kuklami. Oni však měli anglický trávník bez poskvrnky. Tak došlo na bodláky. Hledali jsme u kréského lesa za Prahou, ve volných prostorách mezi tábořícími vojáky, jenže semena bodláků jsou přiliš drobná a pokaždé nám vypadla z prstů. Jsou práce, které umějí udělat jen ti Boží pláči, i když je psáno, že člověk, to zní hrdě.

Toho večera se manželka rozplakala. Pepík klímal na bidýlku i sil mu valem ubývalo, a kdosi z našeho činžáku pokrčil rameny: Takhle vám zcípne, to je zpečetěný. Člověk potřebuje svobodu a pták zas ptačí zob, takový je zákon přírody. Pusťte ho ven, však on se neztratil!

I postavili jsme klikku před okno. A tehdy manželka řekla: Co když zůstane sedět uvnitř? Je to pták, který se v kleci narodil, je v ní doma, může se bát širokého světa? Může, protože se v něm nevyzná! Jsou přece i ptáci, pro které je svoboda už jen v té kleci, nebo ne? Anebo vyletí, ale hned se vrátí zpátky, i to se může stát. Lidé sice prohlašují, že příroda je silnější než jakákoliv klec, třeba i zlatí, ale vědí to i ptáci? To řekla manželka a otevřela dvířka.

Čekali jsme co se stane. V dálce zněla střelba, ale zároveň svítilo slunce. Stehlik Pepík trochu ožil, pohlédl ven a hned zas na nás, jakoby nechápal, co po něm vlastně chceme. Bylo to, jako by se rozhodoval, zapípal a naklonil hlavičku. A vteřiny plynuly.

Měl bych teď oznámit, jak se rozhodl. Protože to vím, byl jsem přece při tom. Ale, chápejte přece, copak to mohu prozradit? Když vám povím, že zůstal sedět v kleci, naznačím zároveň i to, že zanedlouho pošel hladem. A vám to bude líto. Když vám pam povím, že uletěl a zachránil si život. Je jsme ho už nikdy neuviděli, spustí mnozí naši lidé povyk a budou mi vyčítat: Podívejte se na něho, on vlastně vybízl k emigraci!

A tak to neřeknu. Nežlobte se na mě.

nenapravitelní ???...

Přes vytrvalé znásilňování československé veřejnosti komunistickými stranickými orgány si lidé neustále nacházejí formy odporu. Stěžují si na to čtenáři Tvorby a Tribuny. Tribunu dostávají předplatitelé až o týden později, když ji kupují ve stáncích, stávají se prý terčem zlých pohledů, prodávající ji mají pod pultem. Sovětsí „přátele“ zase poslali díla svých realistických tvůrců, malířů, výtavníků Svazu československo-sovětského přátelství v Praze je však stále prázdná.

Tvorba hned připomíná, že předovším hoši a dívky z Leninského svazu mladých by měli navázat na tradice, kdy se obdivovalo a propagovalo sovětské umění. Tribuna zase pláče ústy jednoho stranického funkcionáře nad tím, že i členové strany, a to prý většina, berou „internacionalismus“ jako nulové zlo, nikdo prý nechce hájit politiku strany. Inu, není lehké vnútit demagogická hesla o přátelství a upřímnosti strany z usnesení, resolucí a stránek stranického tisku do skutečnosti. „Pomýlení“ pravdou se těžkou napravují lži... -jp-

„suzi“ vůbec nezahálí

Na stole leží hromádka výstřížků. Celá stránka švédského listu Expresen, mnoho dalších zpráv, kritik a komentářů. Všechny ty články došly do redakce TEXTu o jedné, jediné ženě. Ve Västeras ji znají pod jménem Suzie Kratochvil. Nám je však víc než dostatečně známá pod jménem Zuzka Lonská.

zlatica milúcká

spytovanie svedomia

Cesty osudu sú nevyspytateľné — vraví človek a buď nedáva na osud, zmieri sa s ním, alebo ho odmietne prijať v danej forme. Dá sa to aplikovať na množstvo životných situácií.

Tou poslednou je i odchod z okupovanej vlasti. Dôvody k tomu, akokoľvek rôzne, zľúčili sa v tomto prípade v jednu nemennú skutočnosť: človek stratil vlasť.

Známe i smutné. Nie však pre všetkých. Sú medzi nami ľudia, pre ktorých vlasť znamená iba jedno: BLAHOBYT. Nezazlievam im to. Koľko ľudí, toľko pováh. Nemusia však zachádzať až do absurdností. Nemusia ruka v ruku kráčať s cynizmom, splhúnstvom, závisťou. Nemusia tupiť svoju vlasť. Veď ako inak nazvať ich výroky, adresované švajčiarskym spolupracovníkom a priateľom, že u nás nemali čo jesť, že južné ovocie je výsadou jedincov, že hodinky si mohli kúpiť až vo švajčiarsku, že doma nemali nábytok. Šaty, že... atď., atď.

Pripusťme si túto možnosť. Pripusťme, že sú medzi nami i takíto jedinci. Pýtam sa však: Je toto dôvod žiadať o politický azyl? Rozhodne nie. Motív, ktorý ich priviedol medzi nás, je výsostne ekonomický. Nemajú teda právo sa nazývať politickými uprchlíkmi. Isteže, i dôvody ekonomické sú

Bratislavská hviezda pop-music, ale také — bohužel — ne vždy docenená jazzová zpěvačka s ohromným citem pro přednes, žije dnes už druhý rok s celou rodinou ve Švédsku. A zpívá.

Nic není jednodušší, paní Lonská nechtěla odcestovat na turné (ostatně kdo pamatuje nedávná léta ví dobře, kolik se Lonská i s orchestrem svého manžela nacesťovala), zpívá proto ve Västeras s big-bandem, ve kterém hraje na trombón i Zdeněk Kratochvil. Rodina je aspoň pohromadě.

Televizní vystoupení v Hörnan, což je pořad populárního pana Hylandse, skončilo naproستým úspěchem Zuzky Lonské. Zpívala lidové písně a chce je zpívat — se švédskými texty — i dál. „Suzi“ prostě nezahálí. A to je dobře. (JK)

konstgruppen grupp

S tímto názvem se představila göteborgským návštěvníkům skupina výtvarníků Málek, Valenta, Jansson a Koblasa. Výstavu v Gallerii 54, trvající bohužel pouze do 27. března, doporučujeme aspoň v posledních dne jejího trvání navštívit. Pro ostatní jsme do příštího čísla připravili několik reprodukcí děl, která stojí za pozornost. (r)

„výbor“ zasedal

Český výbor pro cestovní ruch, organizace, která prakticky, podle rozkazu z partajního vedení, rozhoduje o tom, kam se pojedje vlastně na dovolenou, rozhodl na svém zasedání zcela jednoznačně a nekompromisně, že v letošním roce se československý cestovní ruch zaměří na rozvoj poznávání Československa. Pokud budou mít „zájemci“ vůbec zájem, bude uskutečněna výměna turistů se socialistickými zeměmi.

Co tomu všemu říká ten článek Charly lidských práv o svobodě pohybu, to už nikoho na výboru pro cestovní ruch nezajímá. (r-)

útržky
z kalendáře

...snad je na čase, abyste přicházeli s TEXTem do našich domovů aspoň dvakrát měsíčně, i když týdnem by byl nejhodnější. Kdo má stále čekat na další číslo..."

...kde který hostinský zase zakotvil a otevřel živnost je sice zajímavé — pro hostinského. Neubírejte proto inzerci místo autorům, kteří nám stále ještě (aspoň já jsem o tom přesvědčen) mají co říci..."

...nemáte-li peníze, vyplňte něco jako „Půjčku TEXTu“, čtenáři jistě rádi pomohou, je to přece také náš časopis..."

*

Dopisy chodí do redakce a chodí jich skutečně tolik, že není v silách toho malého kolektivu redakce (mimo chodem neprofesionální pokud se mzdy týká) na všechny hned odpovídat. Snad proto jsou tentokrát tyto řádky trochu netradiční, snad také proto, že neradi čteme dopisy tohoto druhu — dovolte kratičká citát: „Někdy si myslím, že jste placení mezinárodním komunismem a zařizujete se Voltairem. Jindy zase podléhám názoru, že díky TEXTu, Českému slovu a ostatním časopisům mohou ještě dnes písteči pana Bechera hovořit stále o svém právu na řešení české otázky..." — Dopis (netypický pro ty stovky dopisů týdně) upozorňuje pak na skutečnost, že píseček není možné vydávat v exilu noviny bez subvencí, bez dotací a bez závislosti na politice někoho.

Ponechme stranou, že dopis byl (jako ostatně většina podobných bývá) podepsán pouze značkou a doplněn suchým konstatováním, že pisatel má strach z toho, že jsme snad dokonce financováni sovětskou tajnou službou! Ponechme stranou také fakt, že podobné a jiné fámy o financování a závislosti TEXTu se nešíří ústním podáním jen ve Švajcarsku či v Německé spolkové republice,

můžete je stejně dobře slyšet na zasněžených kanadských pláních jako v jihoafrickém horku někde poblíž Johannesburgu.

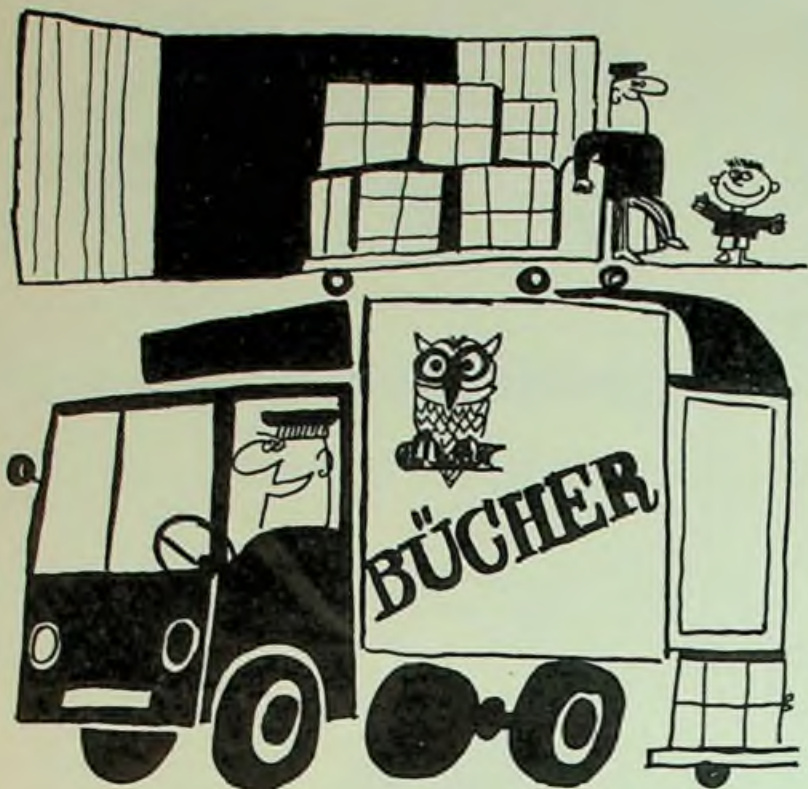
Nemá smysl s těmito názory polemizovat, není totiž proč. TEXT expedujeme do 24 zemí světa. I když se to zdá sebevinnější, bude asi i nadále časopisem, který bude financován — čtenáři. Je pochopitelné, že inzerce v současné situaci nemůže přestat, předpláté totiž zdaleka nestačí na krytí výloh.

Snažíme se dosud (ne vždy s dokonalým úspěchem) a budeme se snažit, vycházet v přípravě TEXTu ze současné, to jest z reálné situace. A reálná politika — třeba k NSR — to není zelená k revanšismu, jak rádi tvrdí domáci propagandisté dneška — to je nutnost tuto politiku se snažit minimálně chápat. Jsme ochotni dávat k dispozici místo v novinách všem rozumným názorům, bez ohledu na emoce a osobní přesvědčení, které — mnohdy v hlubokém nesoulahu s některými autory — máme. Chceme toto všechno dělat zejména dnes, letos, v roce výročí TGM a J. A. Komenského. Chceme to dělat už proto, že jsme přesvědčení, že slova „demokracie“ a „humanita“ nejsou pro naše čtenáře jen planými pojmy, papouškovacími do nekonečna bez konkrétních skutků.

Ostatně — a tady si dovoluji polemizovat s výhradami na adresu ostatních exilových novin, které se v dopisech často objevují — i ty časopisy, které po léta informují své čtenáře (a není jich málo, časopisů i čtenářů), slouží — ve velké většině — stejné věci. A slouží dobře. Je přitom zcela lhostejné jakou formou, jakým novinářským stylem, jakou grafickou úpravou. Mnohaletá tradice listů jako České slovo nebo Americké listy (ostatní jistě promínou, že nejméně všechny), to je totiž tradice, před kterou my, „mladší“, musíme jen s obdivem pokyvovat hlavou.

Budeme uvažovat o všech návrzích čtenářů, budeme dokonce uvažovat i o návrhu društva TEXT. Jen o jednom uvažovat nemůžeme, o návrhu zříditi akciovou společnost, už proto ne, že nemáme základní kapitál a navíc nemůžeme vyplácet dividendy. O čem však uvažovat nechceme a nebudeme — už a priori — to je finanční závislost na některé z politických organizací. Ano, blášíme se k evropskosti, blášíme se však i ke Komenského Via lucis, k sjednocení rozumných mozků. Neboť — a teď mi na závěr odpusťte velice volnou parafrázi Jana Wericha: „Těch blbejších bylo snad už dost, stačilo by přece pár chytrejších ze světa..."

JAROSLAV KUČERA

CCC BOOKS

nabízí ještě v tomto pololetí

- „Pražský srpen“ Jaroslava Kučery, kniha dokumentů, názorů i faktů ze srpna 68 i z období Pražského jara 68 a krátce před ním. Cena cca 7–8 DM, vyjde v prvním pololetí 1970.
- „21. srpen 68“, gramofonová deska s autentickými záběry, které natočil v tragický den Sláva Volný v pražských ulicích. Doplněno verši Ivana Diviše v přednesu Pavla Minaříka. Cena cca 14 DM, vyjde v prvním pololetí 1970.

Předběžné přihlášky přijímá a expedici zajistí na dobírku

CCC BOOKS, 8 MÜNCHEN 22, POSTFACH 207, BRD.

T/1999

KDE Je výborná kuchyně se všemi českými a slovenskými specialitami a dobrou obsluhou?

CO vám nesmí ujít při návštěvě Mnichova?

KAM jít na večeři se svými přáteli a známými?

KDE se budete cítit skutečně dobře, jako doma?

V nově otevřené restauraci **ŠVEJK V LUISENHOFU**, Hessstr. 15 (roh Luisenstr.) ve Schwabingu.

Na jídelním lístku najdete to, co postrádáte v jiných restauracích i v těch nejlepších – držkovou, vepřo-knedlo-zelo, svinčkovou, moravské vřabce, kynuté povídkové knedlíky, palačinky. Nezapomeňte, že restaurace „Švejk v Luisenhofu“ vás očekává, aby chvíle v emigraci udělala ještě příjemnější. Telefonní rezervace stolů na čís. 52 25 15. (T/2001)

K R A N K sein ist teuer

WIR
HELFEN

**Nemoc je drahá
zde je pomoc:**

DEUTSCHE KRANKEN-VER-
SICHERUNGS A.-G.

Filiálka Mnichov

8000 München 15, Sonnenstr. 21,
Tel. 55 09 45-46

Všechny informace, také o sta-
robním i invalidním pojištění.

Neriskujte nic. Použijte služeb
speciální, soukromé pojišťovací
společnosti.

Zajišťuje vám volný výběr
privátního lékaře, nemocnice,
ošetření nejlepšími odborníky.
Blíží informace na tel. 0811/882023.
Při ústním pohovoru jednání v češ-
tině, slovenštině, polštině, maďar-
štině. (T/2002)

Čechoslovákům, žijícím v South Africa, South-West Afrika, Bots-
wana, Zambia a Rhodesia
bude sloužit nově vzniklá
KNÍŽNÍ, KULTURNÍ, INFORMAČNÍ A SPOLEČENSKÁ SLUŽBA
v Johannesburgu, která zabývá činnost v nejbližších týdnech.
Z PROGRAMU:

- zásilková prodejní služba knižních novinek, učebnic, slovníků
atd., česky, slovensky
- zásilková prodejní služba čechoslovenských gramodesek, repro-
dukci, obrazů, map a atlasů
- knižní výherní klub
- cestovatelský výherní klub
- pořádání cest, zájezdů, weekendových výletů a cest do za-
hraničí
- informace o pracovních možnostech, lokální inzerce, překlady
dokladů, vyřizování pasů, víz...

**SLEDUJTE PRAVIDELNĚ INZERCÍ A INFORMACE V TOMTO
ČASOPISE!!!**

Předplatné: pololetní: 10 DM, 2,80 \$ (letecky USA, Kanada,
Izrael apod. 3,50 \$, Indie, Jamajka, Již. Afrika apod. 3,80 \$, Bra-
zília, Honkong apod. 4,20 \$, Austrálie, Japonsko apod. 4,50 \$).
roční: (se slevou na poštovném) 18,- DM, 5,- \$ (letecky USA,
Kanada, Izrael apod. 6,40 \$, Indie, Jamajka, Již. Afrika apod.
7,- \$, Brazília, Honkong apod. 7,80 \$, Austrálie, Japonsko apod.
8,40 \$).

Ceny pro záměři jsou uvedeny v US dolarech.

malý oznamovatel textu

Odpovědi na inzeráty odesílejte
(není-li uvedena přímá adresa) na
adresu redakce. Cena jednoho
řádku 2 DM – v rubrikách „práci
hledá“ a „adresy“ zveřejňujeme
inzeráty bezplatně všem předpla-
titelům.

VOLNÁ MÍSTA:

- Autoklempíř
pro mod. firmu v Ulmu: Karose-
riebau RAMMENSEE, 7914
Pfull, Krummenweg 27 – T/2013.
- Lékaře-patologa
dokonč. stud. není pod. Adr.:
Prof. Dr. med. E. Schaler, Hist-
path. – Institutu, 79 Ulm, Hi-
denheimerstr. 59. – T/2014.

R Ů Z N Ě:

- Překlady všeho druhu
z češtiny a slov. do němč. a
obráceně, zejm. lit., film, polit.,
týž ověř. a překl. dokladů. Do-
tazy a materiál na adr. E. Wach-
tor, für H. G., FL – 9490 Vaduz,
Postfach 13. – T/2010.
- Středoškolač
24 let, 178 cm, nyní v Mnichově,
hledá k seznám. dívku. Zn.:
„Napiš!“ – T/2011.

- Externí spolupracovníky
české a slovenské návrhá-
ky z evropských států, pro
textilní tisk. Atelier Dřáza
Buliřová, 8 München 80,
Grossnen. 38 – Tel. 0811/
408267 – T/2016.

- Mince, rytiny, obrazy
koupím. Dipl. Ing. W. F. Müller,
68 Mannheim 1, Max-Josef-Str.
17, Tel. BRD 0621/36960 – T/1229

- Časopisy
v českém a slovenském jazyce
v zámoří dodává KLUB NO-
VÝCH, Box 81 – Station D, To-
ronto 165, Ontario – Canada.
Vyžádejte si seznamy. – T/1250.

A D R E S Y:

- Zdeňka Poláka,
poslední bydliště Praha-Nusle.
Zn.: „Nyní v NSR“ – T/1267
- Čeňka Králíčka
hledá Karel Závěta, D 6050
Offenbach/Main, Lammerspie-
lerweg 21 (Parizek) – T/1268
- MUDr. Štěpán Sutek,
z Prahy, posledně pobytem v ho-
telu Kreliz v Bernu, má se ozvat
na zn. „Sestra Ludmila K.“
T/1262
- MUDr. Ivan Šmíd
se má ozvat svému známému
M. H., nyní v NSR, zn.: „Snad ve
Svycarsku?“ – T/1265
- Jiřího Stanislava
z Ostravy, dnes asi Toronto,
hledá Ivan Jezek, 1217 South La
Cienega Blvd., Los Angeles,
Cal. 90035, USA. – T/2003.
- Dáša hledá
Zuzanu-Renatu (naposledy Mni-
chov) a Romana K. (Svycarsko).
Adresa v redakci, přiložte
známku na odpověď. – T/2004.
- Dr. Pitek
napiš mi adresu! Dr. Rafaj, La-
ketead Psychiatric Hospital,
Porth-Arthur, Ont., Canada. –
T/2005.
- Petr Vidovič a Milan Kešel
první snad v Kanadě, druhý v
NSR – adresu žádá Jaroslav Va-
lenta, 609 Dean Str., Albury/N. S.
W. 2640, Australia. – T/2006.

- Vratislava Janebu
asi v Kanadě, hledá „Honza z
Křiváně“ – T/2007.

P R Á C Í H L E D Á:

- 23letá absolventka
ekon. školy s čast. znal. němč.-
ny, nejraději v oboru, není pod-
minkou. Zn.: „V Berlíně“ –
T/2009.
- Průmyslovák
t. č. v Mnichově, s praxí ve
výzk. i v provoz. – Zn.: „Che-
mik“, – T/2012.
- Lékařka
2 léta po promoci, velmi dobře
německy, hledá vhodné uplatně-
ní. – T/2015.

- Prvotřídního
kuchaře (kuchařku)
pro exkluzivní český res-
taurant hledá
Exclusive Speisegaststätte
ALT PRAG
62 Wiesbaden, Taunusstr. 41

text 70

čechoslovenský
nezávislý měsíčník

Czechoslovak independent news-
paper, Tschechoslowakische unab-
hängige Zeitschrift.

Vydává Bohemia, Czechoslovak
Cultural Committee. Šéfredaktor
Jaroslav Kučera.

Adresa redakce: 8000 München
22, Postfach 207, BRD. Podepsané
články nemusí vždy vyjadřovat
názor redakce. Nevýžádané ruko-
pisy se nevracejí. Toto číslo vyšlo
25. 3. 1970. Uzávěrka čísla 15. 3.
1970.

Cena jednoho čísla 1,50 DM.
Tisk: LOGOS, München, Both-
merstr. 14.

V Kanadě se může platit šekem nebo Money Order na Eva Den-
tová, Post Box 253, Port Credit, Ontario.

V Jižní Africe: Poštovním šekem na Miroslav Holub, 15. Jara-
canda Lodge P. O. North Rand Modderfontein, Transvaal, nebo
šekem na TRUST BANK, Kempton Park, Konto S 014538/448 –
(Miroslav Holub).
Na platebních formulářích uvádějte laskavě přesné jméno a
adresu – i na šeku.

ivan sviták

divná smrt

EPLOSE PRAVDY

Lidé se vždy postaví proti pravdě, pokud je pravda namířena proti nim.

HELVETIUS

S časovým odstupem od vzrušené atmosféry Pražského jara historický význam šetření o smrti Jana Masaryka spíše roste než klesá. Nejen proto, že závěrečnou zprávu pražské prokuratury a skandalizující svědků nelze brát vážně, ale především proto, že nyní chápeme dílčí otázku vyšetřování v širším kontextu celé demokratizace a jejího výsledku. V Masarykově smrti se nyní někdy dokonce spatřuje jeden z důvodů, proč Sovětský svaz okupoval Československo. To je sice nadsazeno, ale zároveň obsahuje hluboce správné zjištění. V jakém smyslu? Rozhodující nebyl a není způsob Masarykovy smrti, ale explosivní problematika pravdy o únorovém převratu, kterou celý případ obsahuje. Za otázkou, zda jeden z ministrů skočil z okna dobrovolně nebo z přinucení, se skrývá rozhodující problém: zda je možné říkat a psát pravdu. Zatímco ani Listy se na jaře neodvážily politicky překročit obecné metafyzické formulace o rozumu, svědomí a pravdě, zde, v jednoduché otázce jak zemřel Masaryk, explodovaly najednou všechny problémy totalitní diktatury, a to tak, že oslovily každého občana pochopitelným způsobem, bez esoterního jazyka literárního časopisu. Literární listy obnovovaly zatím v nejvyšší rovině abstrakce tradičně Masarykovské pojetí české otázky jako otázky humanitní, morální aspekty měly vysvětlit „naši nynější krizi“ a zdálo se, že stačí vrátit se k Palackému, Havlíčkovi a TGM, aby byla krize překonána. Tato naivní metafyzika se líbila v literárním klubu, aparátu nevedla a lid ji ignoroval, protože ji nechápal. Ilusionisticko-revizionistický přístup k mocenským problémům totalitní diktatury a světa druhé poloviny dvacátého století byl prakticky naivní, ale stolní společnosti literárního klubu se jevil jako vrchol filosofie, jako výraz národní tradice a jako ztělesnění Hegelova ducha. Jestliže se světový duch projížděl Evropou na koni v Napoleonských válkách, jsa ztělesněn ve francouzském císaři, pak se nyní vtělil v obraze T. G. Masaryka, aby modernější vydání světového ducha na koni ztělesnilo již podruhé zálibu Hegela v kavalérii. Hegel na koni však nemohl čelit tankovým kolonám.

Vyšetřování Masarykovy smrti obnovilo demokratickou tradici daleko pronikavějším a radikálnějším způsobem, protože praxe konkrétní pravdy – nikoli proklamace obecné zásady – byla účinná na páteři politického obrodného procesu. Tím se za dvacet let starou podivnou smrti odhalil právě onen rozdíl mezi dvěma přístupy k demokratizaci, který ji přivedl k pádu: rozdíl mezi demokratizací jako politickou výměnou mocenské elity a mezi demokracií jako politikou pravdy. Tento rozdíl se postupem doby stále prohluboval a vyústil v okupaci, protože hlavní představitelé demokratizace nedokázali ani zvládnout síly, které vyvolali, ani je nechtěli využít k obraně země. Sovětský svaz měl mnoho politických prostředků jak zprovodit ze světa dvacet let starý politický problém politické vraždy, ale neměl jiných prostředků, jak zasáhnout proti politice pravdy. Sovětská Bílá kniha, která se po okupaci jevila smyšlenou, ukázala velmi přesně, které osoby a problémy považoval vedení Kremle za prvotadé. Zjednodušené řešení, sověti intervenovali proti explosivní síle pravdy, která byla na jaře vyvolána jako řetězová reakce mimo

jiné také otázkou, jak vlastně zemřel Jan Masaryk.

V neděli 10. března byl smutný, kalný den. Padal sníh, který tál a měnil silnice v břečku. Byla trochu mlha, temno, zatažená obloha, den, kdy lidé, kteří nechťejí dostat chřipku, zůstávají doma. A přece v tomto nevládném odpolední přijely a přišly do Lán tisíce lidí, které se chtěly poklonit na místním hřbitově památce mrtvých Masarykovy rodiny. Zde, u hřbitovni zdi, je prostý hrob, kde je pohřben TGM, jeho žena a jeho zapomenutý syn, hrob muže, jonž byl tabu dvě desetiletí, a k němuž nyní směřovala spontánní demonstrace studentů. Příchod průvodu se zdržel asi o hodinu. Na hřbitově bylo mnoho lidí, stále přicházeli a odcházeli noví, starší i mladší Češi, Slováci i cizinci. Mnozí byli ještě po dvaceti letech přesvědčení, že Masaryk nezemřel přirozenou smrtí, jak by snad mohli dovědět i korespondenti, kteří se této tiché akce účastnili. Americký korespondent cituje rozhovor s mužem, jenž mu řekl: „Snad nám teď řeknou pravdu. Nezemřel, jak oni to říkají. Mají stále ještě špatné svědomí!“ (Henry Kamm: Masaryk's Grave is a Shrine Again, NYT, March 18, 1968). Čekali jsme v tajícím sněhu na průvod, asi dvou tisíc studentů. Známe tváře z fakulty, v čele napis „Nezapomene-me“ a standarda „Pravda vítězí – také u nás?“ Rečníka nebylo slyšet. Prý řekl: „Stojíme u hrobu muže, který zemřel neobvyklou smrtí před dvaceti lety, jako velký syn velkého otce. Byl kosmopolitou v nejlepším slova smyslu. V únoru 1948 řekl „šel jsem vřdycky s lidem a vřdycky půjdu s lidem“. Připomeňme si tohoto muže v té rozhodující době, ve které, doufáme, lidé kvality Jana Masaryka budou opět vést náš národ.“

To bylo vše. Pak se lidé rozcházeli. K večeru začínalo mrznout a bylo kluzko. Na zpáteční cestě jsem viděl na krátké trati Lány–Praha sedm automobilových neštěstí. Bylo to příznačné? Snad. I v politice byla v březnu kluzká půda.

DŮVODY

Večer jsem doma uvažoval o tomto březnovém odpolední v Lánech a nemohl jsem zapomenout na heslo „Pravda vítězí – také u nás?“ Studentská demonstrace na mne silně zapůsobila – protože zde vstoupila do demokratizačního procesu síla, která měla skutečně zájem na pravdě, nikoli na změnách v mocenské elitě. Zde vystoupili ve spontánní politické demonstraci mladí lidé, vůči nimž jsem nemohl udržovat tutěž chladnou a rezervovanou nedůvěru, kterou ve mně budilo vřdycky všechno, co vznikalo v Klubu spisovatelů jako plod literárních klik, bojujících o vliv ve svazu. Cítil jsem jakousi základní odpovědnost vůči těmto mladým lidem a zároveň jsem váhal otevřít tuto dvacet let starou otázku, protože její dosah překračoval omezený horizont, který nyní byl předkládán demokratizačně naladěnou frakci v komunistické straně. Avšak jestliže filosofie byla a je láskou k pravdě, pak základní filosofický přístup si vynucoval překročit omezený horizont a jít za pravdou i do rizikových situací. Rozhodující důvod, proč jsem napsal onoho večera „Otevřený dopis generálnímu prokurátorovi“ byla snaha odpovědět studentům na jejich jedinečnou, správnou a přesnou, absolutně nejzávažnější otázku „vítězí pravda i u nás?“ Nikoli otázka prvního tajemníka KSČ, ale otázka pravdy se ve dnech politického předjari začala rýsovat jednak jako dělitko mezi lidmi, jednak jako crux philosophorum. Teď už nestačila k moudrosti fenomenologická dícke, vyjadřující esoterickým jazykem šifer absolutní banality života.

Druhý, prakticko-politický důvod svědčil rovněž pro otevření staré bolavé rány. Jestliže bylo nyní už jisté, že bude rehabilitován Rudolf Slánský a oběti politických procesů z roku 1952, pak tím spíše bylo třeba otevřít otázky politických procesů proti nekomunistům a teroristicko-represivní metody uplatňované proti uměle vyrobeným třídním nepřítelům. Jinak totiž vznikl dvojnásobný problém. že tytéž metody, jež byly odsuzovány, byly-li použity proti komunistům, musely být považovány za správné v jiných případech. Politická gestikulace kolem rehabilitace Rudolfa Slánského byla dvojnásobným podvodem, protože měl být nyní Rudolf Slánský heroisován stejně neoprávněně, jako byl dříve neoprávněně odsouzen. Jakmile však začneme věcně posuzovat padesátá léta, pak se ovšem objevuje v hrůzném kontextu nejen Slánský jako oběť, ale také Slánský jako oběť represivní mašinerie. Často opakované tvrzení Antonína Novotného, takzvaná teorie mlýna, podle níž Slánský vytvořil represivní aparát a sám se pak stal jeho obětí, je v podstatě správná. Od-

různé verze jeho konce, aniž jsem jim věnoval pozornost. V roce 1955 jsem však přišel do styku s některými bývalými politickými vězni a slyšel podivné zprávy o stavu Masarykovy ložnice, o stopách nehtů na okenním rámu a o exkremenlech na římsě, přičemž tyto informace pocházely od osob, které byly přítomny prohlídce místnosti 10. března 1948. Nevěřil jsem, ale neměl jsem možnost informace ověřit. Brzy poté byla Chruščovova odhalení o Stalinových zločinech natolik závažná, že zprávy nemohly být brány na lehkou váhu. Považoval jsem však zprávy – vzniknuvší v krajně antikomunistickém prostředí věznic – za sice vysvětlitelné, ale problematické. Zdržoval jsem se úsudku, pokud šlo o smrt Jana Masaryka, o úlohu Julia Fučíka jako konfidenta gestapa a o brutálním mučení vězňů. Čím je pravda strašnější, tím více se vzpírám uvěřit jí, protože nebrat fakta na vědomí je nejsnazší obrana proti faktům. Proto mne na jaře Randův článek ve Spieglu přímo ohromil. Autor reprodukoval tutěž verzi, jako jsem slyšel

potřebujeme rozhodně více než exaktnost kriminalistické metody.

ZVEŘEJNĚNÍ

Mezi napsáním a uveřejněním dopisu proběhly tři neděle, během nichž se velmi silně radikalizovala nálada proti Novotnému, zejména pod vlivem prvních otevřených diskusí s představiteli reformního křídla komunistické strany. Po pravdě řečeno, neočekával jsem, že dopis bude uveřejněn a nebyl ani napsán tímto účelem. Chťel jsem dopis vyvést na filosofické fakultě, kde se počátkem března objevily na tabuli u vchodu různé politicky závažné dokumenty, jež byly alespoň touto cestou čteny. Nežli jsem dopis šel vyvést, radil jsem se s několika přáteli, u nichž myšlenka otevřít problematiku Masarykovy smrti vyvolala nelicencé zděšení, protože v ní – správně – viděli přímý útok nejen na aparát STB, ale též na sovětskou tajnou službu. První dramatická varování mne jen upevnila v přesvědčení, že položit tuto otázku je nutné, neměli demokratizační hnutí couvat už předtím, než zformuluje své cíle. Navzdor varování od osob, jejichž názory jsem respektoval, šel jsem dopis vyvést. Nechtěl jsem však učinit nic proti studentskému fakultnímu výboru a zašel jsem proto do sekretariátu na fakultě, abych si vyžádal svolení a dovednal emluvenou přednášku o demokratizaci. K mému překvapení funkcionáři byli ochotni dopis ihned otisknout ve Studentovi. Ale protože výrobní lhůta je dlouhá, dopis byl zveřejněn až 3. dubna.

Byl adresován generálnímu prokurátorovi ČSSR Janu Bartuškoví, s nímž jsem se měl možnost seznámit o dva roky dříve, kdy pečlivě hledal důvody k mému zatčení. Dopis byl otištěn ve Studentu č. 13 ze 3. dubna. Obsahoval výzvu, aby bylo zahájeno šetření, publikovány dokumenty a přesežná soudní svědectví, zda Masaryk byl zavražděn jako první oběť na cestě k totalitní diktatuře. Navrhl jsem přeseřitit okolnosti smrti a zveřejnit dokumenty, netvrdil jsem nic definitivního. Dále byla v článku co nejstručněji reprodukována základní tvrzení Michaela Randa z časopisu Spiegel 1965, jehož článek byl charakterizován jako „nedokonalý pokus o rekonstrukci události kritické noci“. V článku jsou chybně uvedena dvě jména (František Borkovec místo Zdeněk Borkovec a Franz Schramm místo Augustin Schramm) dva pseudonymy (Václav Sedm a Josef Kadlec) a některé dílčí nepřesnosti ohledně pitvy a výšky oken v bytě Černinského paláce. V době, kdy byl dopis uveřejněn, byl Jan Bartuška již vystřídán náměstkem generálního prokurátora dr. Františkem Zábranským. Téhož dne uveřejnil tisk zprávu, že prokuratura se začala případem zabývat a v nejbližší době vydá oficiální zprávu. Bezprostředně poté, 5. dubna 1968, uveřejnil hlavní list KSČ Rudé právo interview s vedoucím vyšetřování Generální prokuratury, s dr. Jiřím Kotlářem, jenž byl pověřen objasněním celého případu. Dr. Kotlář prohlásil, že shromažďuje dostupný materiál, že některé údaje jsou nepřesné, že případ je dvacet let starý a že nesouvisí s vraždou rodiny Jelínkovy, která v té době vzrušila Prahu. Téhož dne mne interviewoval redaktor Práce, jenmuž jsem řekl, že filosof je člověk, který hledá pravdu, že bych se rád seznámil s dokumenty a že bych zároveň byl šťasten, kdyby se ukázalo, že Jan Masaryk ukončil svůj život opravdu sám. Zároveň jsem zduraznil, že byla-li to vražda, pak se dala bez vědomí Gottwalda a přímo jako akt proti němu, protože Gottwald měl zájem na Masarykově účasti ve vládě. Konečně jsem znovu žádal zveřejnění tehdejších dokumentů, výsledků svědků a dokumentů, k čemuž ovšem nikdy nedošlo.

(Pokračování příště)

povídá téže dialektice zločinu, jež smetla napřed Leninovy příznivce v čistkách třicátých let a pak špičky GPU. „Teorie mlýna“ je zhruba pravdivá, ovšem musí ponechat stranou rozhodující otázku – kdo, proč a jak „mlýn“ vytvořil, čímž se kolektivní odpovědnost politbyra včetně Novotného ohejde, aby se z jedince udělal napřed démon a pak nevinná oběť. Hle, dialektika aparátu, dialektika lži, která musí vytvořit další lži, není-li konfrontována s pravdou jako to, co je – jako lež. Zároveň také byl Slánského proces politickou záminkou k útoku proti konzervativcům a k změnám v policejním aparátu. Bez změn v policejním aparátu byly všechny demokratizační sliby krajně podezřelé, byly jen novou dialektikou podvodu. Otevřít otázku Masarykovy smrti znamenalo polarizovat rozpor v STB, zasáhnout piliř totalitní diktatury, pomoci rozložit centrální teroristickou organizaci – STB!

Poslední důvod k napsání dopisu byl osobní. Byl jsem kdysi stejně sklíčen nad Masarykovou smrtí jako většina národa a slyšel jsem

před deseti lety a vyličil ji důvěryhodným způsobem. Detailní fakta se kryla s tím, čemu jsem deset let nechtěl věřit. Bylo jisté, že autor zaznamenal verzi Masarykovy smrti, tak jak byla tradována ve věznicích ČSSR, spojil ji se svědeckými výpověďmi a zveřejnil. Autor článku sice nepodal rozhodující důkazy, ale obvinění byla tak konkrétní a závažná, že zprávy nemohly být brány na lehkou váhu, že je nebylo možné ignorovat. Proto jsem v dopisu generálnímu prokurátorovi reprodukoval základní body Randovy verze, ale netvrdil jsem, že dokazují vraždu. Netvrdila to ani dnes, protože pochoptit tragiku Masarykovy smrti neznámena zjistit jenom, zda Jan Masaryk byl z okna vyhozen či ne, ale pochoptit souvislosti, jež vedly do agone dějin napřed československou státní samostatnost, pak národní nezávislost a nakonec socialistické hnutí i s KSČ. V tomto kontextu se objevuje Masarykova smrt jako onen uzlový bod dějin, na jehož objasnění